

The Project Gutenberg eBook of Kuuselan Kukka, by Theodolinda Hahnsson

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kuuselan Kukka

Author: Theodolinda Hahnsson

Release date: November 22, 2014 [EBook #47419]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUUSELAN KUKKA ***

Produced by Jari Koivisto and Tapio Riikonen

KUUSELAN KUKKA

Kirj.

Theodolinda Hahnsson

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1872.

SISÄLLYS:

- I. Niemen Ukko.
- II. Kuuselan Kukka.
- III. Kalamajoilla.
- IV. Juhannus-aatto.
- V. Leikkuu-pellolla.
- VI. Köyri-markkinoilla.
- VII. Surmasalmella.
- VIII. Muutto.
- IX. Vanhus.

I.

Niemen Ukko.

Pohjois-Suomessa oli merenrannalla kaunis Niemen talo, jota hallitsi kuudenkymmenen vuoden vanha ukko. Tämä talo ei ollut iso, vaan sen haltia oli toki rikas ja mahtava, sillä hän oli uutterasti työtä tehnyt, ja erittäinkin oli hän kalanpyynnöllä rikastunut, sillä kalan-saalis oli hyvä, ja ukko lähettikin aina joka vuosi saaliistansa monta veneellistä Ruotsiin, josta sai kiiltävät riksit takaisin.

Vanhan-puoliaisella iällä oli ukko ottanut itsellensä nuoren, kauniin ja hempeän vaimon, jota hän paljon rakasti, mutta jolta hän myös paljon vaati. Ukko oli aina tottunut olemaan itsevaltaisena hallitsiana talossaan, ja niin tahtoi hän vieläkin olla, vaikka nuori emäntäkin taloon tuli. Hän oli vankka työ-mies sekä ensimmäinen joka työssä; ja koska isäntä kävi edellä, ei ollut emännän eikä palkollisten jälkeen jääminen; mutta emäntä oli kehno ja tuli liiasta työstä vielä kehnommaksi. Naapurit kyllä varoittivat isäntää antamasta emännän liioin työtä tehdä, mutta silloin vastasi ukko: "Lapseni" (niin kutsui hän tavallisesti vaimoansa) "annan minä työllä voimiansa vahvistaa, ja seuratkaatte muutkin esimerkkiäni". Vaan nuori vaimo lakastui, ja pian täytyi isännän saattaa hänen kalpeaa ruumistansa haudalle.

Valitusta ei kukaan kuullut isännältä, kaikki vain teki hän samassa vakavassa järjestyksessä kuin ennen, mutta silloin, kuin hän haudalta palasi, läksi hän oitis vähäistä kätkyttä kohti, jossa pienokainen poikansa makasi. Syvä huokaus nousi hänen rinnastansa, silmistänsä kiilsivät jotain oudon-näköistä, harvaan putosi muutamia raskaita kyneleitä pojan vuoteelle, ja hän lausui: "Lapseni! paljon on Jumala minulta ottanut, mutta vielä enemmän sinulta, suloinen hellä äitisi on poissa, ja jäljellä vain kova jäykkä isä". Mutta vuoden vanha lapsi kätkyessä hymyili isällensä eikä tietänyt kaipauksesta mitään.

Hellällä huolella kasvatti nyt Niemen isäntä poikaansa; rakkautensa tätä lasta kohtaan oli suuri, näytti ikään, kuin olisi hän lapsellensa tahtonut kahden-kertaisesti osoittaa sitä rakkautta, jota ei hän lapsen äitille näyttänyt.

Vuodet vyörivät edellensä, ja poikanen, pieni Mikki, kasvoi kauniiksi, soreaksi nuorukaiseksi. Kaikki häntä rakastivat, niin hyvin kylässä kuin kotonakin. Luonnoltaan oli hän hellä-sydäminen, niinkuin äiti-vainajansa, sekä iloinen ja vilkas, mutta useasti hänessä myös havaittiin isänsä vakavuutta. Työssä oli Mikki aina isänsä sivulla, ja kun hän pyssy olalla meni metsästäämään, niin totta hänellä palatessa aina oli enempi taikka vähempi lintuja toisella olallansa. Sama onni oli hänellä myös kalanpyynnössä, eikä koko seudussa ollut niin hyvää uimaria kuin Mikki, hänpä taisi niinkuin suorsa uppoutua veden alle ja taasen hiljaa uiskennella sen pinnalla. Eipä kummaakaan, että kaikki miehet pitivät häntä hyvänä kumppanina, ja tytöille oli hän oikea sydän-käpyinen. Tälle pojallensa koki nyt Niemi ko'ota tavaraa niin paljon, kuin mahdollista oli; hän luuli sillä oikein perustavansa lapsensa onnen.

Vähän matkaa Niemeltä oli Kuuselan talo; se oli rakettu töyrälle, vähäisen järven rannalle. Muutamia kiven-heittoja talosta oli aukea meri, ja sen sinertävä pinta pilkoitti sieltä ja täältä tuuhean kuusikon läpitse. Tämä talo miellytti Niemen ukkoa, ja hän olisi halusta ostanut sen, saadaksensa pojallensa isomman tilan, kun hän kerran olisi isännäksi tuleva, mutta Kuuselan isäntää ei haluttanut taloansa myydä, hän oli hyvissä varoissa, niinkuin Niemen ukkokin, niin ett'ei hänen ollut mitään pakkoa erota talostansa, mutta Niemi oli nyt kerran saanut sen päähänsä, että nämät talot oli yhdistettävät, ja läksi eräänä päivänä taas Kuuselaan kauppaa tekemään. Hän koroitti hintaa ehtimiseen, vaan viimein sanoi Kuusela:

"Taloni on minulle rakas, enkä siitä luovu, mutta ottakoon poikasi tyttäreni vaimoksensa, silloinpa tulevat he kerran molempain taloin omistajiksi. Sepä on varsin niinkuin Jumalan säätämä, koska sinulla on ainoastaan yksi poika, ja minulla yksi tytär".

"Hm, en tuota ole vielä ajatellutkaan, koska poikani vasta on 21:tta vuoden vanha, mutta ei suuttaisi olla hullumpaa".

"Kaisu meidän on hyvä lapsi, vaikka hän on vähän jolsa muodoltaan", sanoi Kuusela, "ja pari vuotta on hän myös Mikkiä vanhempi, mutta eipä tuo mitään tee".

"Ei teekkään. Täytyypä nyt totuttaa poikaani ajattelemaan omaa parastansa", vastasi Niemen ukko, ja sitte paiskasi hän oikein ystävällisesti kättä ja läksi kotiapäin kulkemaan. Kotiin tultuansa sanoi hän pojallensa:

"Ei kaupasta tule mitään, Kuusela ei tahdo taloansa myydä, mutta kaunis on talo, ja jospa se maailmassa olisi poikani oma, sepä vasta olisi sopivaa".

"Kylläpä onkin se kaunis talo, niinkuin Niemikin, mutta onhan meillä täällä tarpeeksi tilaa, mitä isä enemmästä huoli".

"Poikani! sinä ehkä joudut naimisiin, enkä silloin vaimoasi tänne tahdo; minä vaadin paljon, tunnen sen, eikä siitä olisi mitään hyvää, että asuisimme samassa talossa, ja jos olisit kaukana — sitä en kestäisi, sillä, poikani! vaikka olenkin kova, niin sinä olet toki ainoa, jonka vuoksi vielä täällä elää tahdon".

Mikki oli vaiti ja kuunteli tarkasti isäänsä, vaan ukon puhuttua sanoi hän: "Isäni! ei ole minun kiirutta naimisiin, eipä isänikään nuorena nainut".

"Siinä ei sinun ole isästäsi esi-merkkiä ottaminen; parempi olisi ollut, ja enemmän olisin rakastetun äiti-vainajasi mieltä noudattanut, jos olisin nuorempana nainut, ja silloinpa seppäkin takoo, kuin rauta on kuumana, ja rakkaus syämmihin syttyy ain' nuoruuden aikana".

Mikki katseli kummastuen isäänsä, joka tavallista enemmän oli puhunut, ja hänkin nyt paremmin rohkeni suoraan jutella isänsä kanssa. Silmänsä olivat kirkkaat, kun hän vallon punastuen sanoi: "Isäni, kun minä otan vaimon itselleni, niin pitää teidän olla hänellekin isänä, niinkuin minulle; hän hellii teitä niin, kuin olisitte hänen oma isänsä, ettekä taitaisi toivoa kenenkään tekevän työt paremmin, kuin hän ne tekee, ja hän on oleva se kukkanen, joka kotomme kaunistaa. Mikä on teidän kotonne, on myös oleva meidän kotomme, ja vanhoilla päivillänne on hän teitä hoitava".

Nytpä Niemen ukko sai suuret silmät, hän näki ja kuuli, kuinka innokkaasti Mikki puhui, ja aavisti, ett'ei Mikin sydämessä ollut kaikki vallon entisellään. "Lieneekö Kuuselan Kaisu jo poikaani miellyttänyt? sepä olisi hupaista", ajatteli ukko, vaan nyt muisti hän, miten Mikki oli vakuuttanut, ett'ei kukaan talon töitä paremmin tekisi kuin se, joka hänelle oli vaimoksi tuleva, ja Kaisu oli vähän kömpelö ja hidas — eipä se ollut hän, "Ei", arveli ukko, "rakkaudesta vain minua kohtaan poikani noin lämpimästi puhui".

Niin luuli ukko, vaan jos hän nyt olisi tehnyt yhden ainoan kyselmän pojallensa tässä asiassa, niin olisi hän saanut tietää, kuinka hän oli hairautunut, mutta ukko jätti sen asian sillensä, sanoen pojallensa:

"Sinun täytyy mennä huomen-aamulla Kuuselaan kuulemaan, joutuvatko maanantai-aamuna tulla kalamajoille".

"Menen kyllä kernaastikkin", vastasi Mikki iloisesti, vaan ukko katseli häntä tarkasti ja läksi sitte pois, mumisten itseksensä: "Kummaa! miten hän nytkin tuli iloiseksi, kun Kuuselaisten kanssa kalastamaan mennään, eikä muita talon-tyttäriä ole ollut liki-maillakaan, mutta Lyyli — ei, mitä vielä, köyhä tyttö-rentukka ja minun rikas komea poikani, se ei sovi, rikkaan pitää Mikin vaimon olla".

Näin ajatteli Niemen ukko, ja läksi tuvan takana olevaan kamariinsa, luullen, että rikkaus oli hänen lapsensa paras onni.

II.

Kuuselan Kukka.

Aurinko paistot kirkkaasti pyhä-aamuna, kun Mikki riensi metsän läpi Kuuselaan vievää pientä polkua pitkin. Metsä oli kaunis; aamu-kaste kimelsi kuusen oksilla, ja tuhansia lintuja lauleli metsässä. Polkua katkaisi aina välimiten pieniä iloisesti liriseviä meren-juovia, joidenka poikki oli muutamista pölkyistä tehty siltoja, mutta Mikki ei siltojen yli mennyt, vaan hyppäsi kivelä kivelä ja pääsi niin noitten pörisevien juovien poikki; häntä vielä lapsetti, ja iloisena riensi hän Kuuselaa kohti. Tultuansa sinne meni hän tupaan, jossa Kuuselan väki juuri oli eineellä; isäntä itse istui pöydän päässä, ja häntä vastapäätä istui Kaisu, mutta isäntä nousi heti, sanoen iloisesti:

"Hyvää huomenta naapuri! Mitäs nyt kuuluu? Kaisu! mene tuomaan olut-haarikkaa ja kauppa meidän nuorelle naapurillemme".

Kaisu nousi punastuen ja meni mieli-hyvillään olutta tuomaan tuolle sorealle Mikille, mutta Mikki sanoi: "Ei, istukaatte rauhassa, minulla vain oli vähäisen asiaa, sillä nytpä alkaa kalan-saalis, ja me puolestamme olemme valmiit huomenna menemään merelle, jos teidän vain sopii tulla".

"Kyllä me tulemme", vastasi Kuusela, "mutta, Kaisu, kraatarin Lyylin täytyy myös sanan saada. Noh naapuri! juoppas nyt meidän Kaisun tekemää vaahtoavaa olutta".

Kaisun vaaleat silmät tirkistelivät mieli-hyvällä Mikkiä, ihonsa hohti punaiselta hänen pellavankarvaisen tukkansakkin läpitse, ja hymy-suin otti hän tarjotun olut-haarikan vastaan, kun Mikki sanoi oluen olleen hyvää.

Mikki jätti nyt hyvästi, sanoen; "Minä menen kraatari-tädin luo ja samalla kyllä Lyylille vien sanan, että hänen on tuleminen kanssamme nuotalle".

"Hyvä, hyvä", vastasi Kuusela, ja nyt läksi Mikki.

Hän meni Kuuselasta meren rannalle päin. Iloisena kulki hän, sillä tämä polku rannalle oli hänelle rakas ja vanha tuttu aina hänen lapsuutensa ajoista. Nyt oli hän ehtinyt rannalle, jonka reunoja aukean Pohjanlahden aallot kastelivat. Rannalta muutaman sylvänmitan oli sileällä nurmella vähäinen punaiseksi maalattu mökki, jonka vähäistä ruoho-pihaa kaksi lehevää pihlajaa varjosivat, Näitten pihlajain siimeksessä oli Mikki monta kesäistä päivää viettänyt, sillä täällä kävi hän lapsena "kraatari-tädin" luona lukemassa.

Mökin asukas oli kraatarin leski. Kraatari oli eläessään rakennuttanut huoneen itsellensä Kuuselan maalle ja teki siitä vuokraksi Kuuselalle kaikki kraatarin-työt, mitä isäntä tarvitsi. Kraatari itse oli jo kauan ma'annut turpeen alla, vaan leski eli kraatari-täti (niin häntä aina tavallisesti mainittiin) asui vielä mökissä ja teki apu-päiviä Kuuselaan, aina kun niitä vaadittiin. Kotonaan teki hän kraatarin-työtä sekä koulutti lapsia ja tuli työllään hyvin toimeen.

Kraatari-tädin luona oli Mikkikin käynyt lukemassa, kunnes taisi aapisensa, katkismuksensa ja piplian-historian, muuta ei tätikään taitanut. Lomahetkinä oli Mikki saanut vähäisessä ruoho-pihassa leikitellä kraatari-tädin ainoan tyttären, pienen Lyylin, kanssa. Tuossapa oli pihlajain alla samat lavitsat vielä, joilla hän lapsena oli kevät-iltoina istunut aurinkoa katsellen siksi, että näki mihinkä se levolle meni, ja kun se oli laskenut, että ei muuta näkynyt, kuin punertava taivas ankean aaltoilevan meren takana, silloin Mikki huusi iloisesti: "Aurinko nukkuu meressä, minä näin, kun se levolle meni".

Päivät menivät, viikot joutuivat, vuodet kuluivat, koulun käynti loppui, ja Mikki oli sorea nuorukainen, mutta kraatari-tädin luona kulki hän yhä vain.

Mikki oli äiditöin lapsi, mutta häntä rakastavainen sydämensä kaipailli äitin hellimistä, ja täti häntä helli, niinkuin äiti, sillä hän oli ollut Mikin äiti-vainajan paras ystävä.

Mutta Pohjanlahden ranta-mökissä löytyi toinenkin olento, joka vielä voimakkaammin johdatti Mikin askeleet sinne — siellä oli silmä-pari kirkkahampi kuin tyyne merenpinta, siellä oli posket hohtavammat kuin aamu-rusko, siellä oli Mikin lapsuuden leikki-kumppani, kraatari-tädin kahdeksantoista-vuotias sorea Lyyli. Hän oli seudun ihanin neito, ja nimitettiin "Kuuselan Kukaksi".

Lyyliä nyt vaadittiin nuotalle Kuuselaisten kanssa, ja Mikki oli iloinen, kun tiesi saavansa viettää monta päivää Lyylin parissa, koska Niemen ukolla oli Kuuselan kanssa yhteinen nuotta. Hän riensi portaita ylös, vaan seisautui porstuaan, sillä hän kuuli tädin ja Lyylin veisaavan:

"Ne niitun kukat korjat
Ja laiho laaksossa,
Niin ylpiät yrttitarhat,
Puut vihriät verassa,
Ne meillen muistuttavat,
Suurt' hyvytt' Jumalan", j.n.e.

"Niin, paljon, paljon tulee meidän Jumalaa kiittää", sanoi Mikki itseksensä. Hän istui portaalle, ja hänen tietämättään vaipuivat kätensä ristiin. Maailma tuntui hänestä suloiselta, hänen sydämensä oli onnea täynnä. Kun virsi oli mökissä veisattu, meni Mikki sisälle; täälläkin oli onnellisia ihmisiä.

Kraatari-täti oli toki koettanut maailmaa, hän oli nähnyt päivät sekä kirkkaat että pilviset, mutta hän oli näinä päivinä ko'onnut itsellensä hyvän aarteen: tyytyväisen sydämen ja vahvan luottamuksen Jumalaan; vaan Lyyli ei ollut vielä mitään kokenut, ei, hän oli aina vain ollut onnellinen. Nyt erittäinkin

loisti tyytyväisyys hänen silmistänsä, kun hän meni kättelemään ystäväänsä.

Mikki sanoi: "Olen täällä jo vähän aikaa ollut, istuin niin kauan, kuin veisasitte, tuolla portahilla, ihaellen luonnon kauneutta ja kuunnellen teitä".

"Niin, Jumalaa saamme kiittää, joka antaa meidän tervennä nauttia kesän kauneutta. Luonto pitääkin nyt häitään, sillä se on juuri täydessä morsius-puvussa". Näin lausui täti ja läksi sahtia tuomaan sisälle.

"Lyyli, koska me häitämme pidämme?" sanoi nyt Mikki.

Lyylin ihanat posket tulivat tulipunaisiksi, ja hän vastasi: "Siksi on vielä pitkät ajat, me olemme nuoret vielä".

"Ei siihen tarvitse olla pitkiä aikoja, minäpä olen jo yhdenkolmatta vuoden vanha, saanpa jo mennä naimisiin, ja emäntä meillä tarvitaan".

"Voi Mikki! kuinka minä isäsi kanssa toimeen tulen. Suota aina väliin ajattelen, mutta kun ne ajatukset ovat minua vaivanneet, olen jättänyt kaikki mietteet toistaseksi, varmaana, että se aika vielä olisi kaukana".

"Eipä olekaan niin. Tiedätkö! isäni sanoi eräänä päivänä minulle, että minun pitää toimittaman emäntää taloon, eikä jättämän naimista vanhuuden päiviksi, niinkuin hän. Silloin, Lyyli, olin sanomaisillani, että minulla jo oli morsian, että Kuuselan kaunis kukka oli omani, mutta en tiedä, mikä suuni satoi; isäni on niin kumma, että vaikka tiedänkin olevani hänelle rakkaamman kaikkea muuta maailmassa, ja vaikka hän on minulle sinua lähinnä kalliin, en rohkene sentään paljon koskaan hänelle asioistani jutella, ja ellei sinua, pieni lemmittyni, olisi, ja jollei täti olisi äitinä minulle, saisin kyllä kaikki tunteeni tuulelle tarjota, kuusikolle kuiskaella. Mutta äitillesi, Lyyli, tahdon minä ilmoittaa, että kihloissa olemme".

Täti tulikin samassa sisälle, ja Lyyli vaaleni; nyt vasta, kun kihlaus oli ilmoitettava, tunsu hän, että muutos hänen elämässään oli tapahtuva.

"Täti!" sanoi nyt Mikki, "te olette ollut niinkuin äiti minulle, vaan suokaatte anteeksi, olen ollut teille kiittämätöin lapsi, sillä minä olen omistanut kalliimman tavaranne, olen Lyylin kihlannut!"

Kraatari-täti katseli hellästi lapsiaan, lausuen: "Tuon on äitin silmä jo kauan nähnyt. Kun näin teidän kasvavan, silloin näin myös, kuinka rakkautesi kasvoi, vaan pelkään, että tämä rakkaus ei onneanne kasvata, sillä jos oikein Niemen ukon tunnen, niin ei hän Lyyliä tahdo Mikkinsä, silmä-teränsä vaimoksi".

"Miksi ei? Rakastanpa minä hänen Mikkiänsä enemmän, kuin ketään muuta maailmassa — äitini, rakas äitini! vielä enemmän, kuin teitäkin; rakastanpa myös hänen kovaa, vaan rehellistä isäänsäkin ja häntä tahtoisin helliä. Kuinka saattaisi hän minulta ryöstää minun onneni!"

"Lyylini! sinä et ole vielä maailmaa koettanut; tähän asti olet kulkenut kuin kukka kedolla, iloisena, tietämättä, että joka ruusut poimii, sitä sen okaat myös useasti pistävät. Minä kyllä olen tuota miettinyt, mutta minun olisi ollut niin mahdotointa teidän rakkauttanne estää, kuin olisi ollut mahdotointa sanoa, koska se alkunsa sai; sentähden ajattelin: tämä varmaankin on Jumalalta, ja olkoonpa se sitte murheeksi taikka iloksi, niin on se parhaaksemme. Mutta Niemen ukko ei tätä suvaitse. Hän rakastaa paljon Mikkiä ja luulee, että juuri rikkaus on Mikille parhaan onnen tuova, vaan tässä on tosi hänen rakkautensa joutunut harhatielle, itsekkäisyys on sen pilannut. Mitä hän on kerran päähänsä saanut, siitä hän ei luovu, vaikka se mitä maksaisi."

"Älä pahastu, Mikki, vaikka noin suoraan puhun; tuon vain tahdoin sanoa tietääksenne, että ehkä piankin saatte luopua toisistanne. Kukatiesi olisi paras ollut, että sen jo ennenkin olisin sanonut, vaan pelkäsin, että rakkautesi ehkä olisi vain kiihtynyt vastapintaisuudestani, ja päätin jättää neuvoni siksi, kuin itse oman parhaanne ymmärrätte".

"Siinä, täti, oikein teitte; tyhjästä surusta olisi Lyylin kukoistavat posketkin lakastuneet, ja tässä asiassa teen minä, mitä sydämeni vaatii, vaikka maailma nurin kääntyisi. 'Vaikka maailman kaiken saisin, en mä sinusta eri, vaikka tavarani kuluttaisin, sinun sittenkin perin!'. Näin laului Mikki, katsellen ihastuksella morsiantaan.

"Ei, meidän ei tarvitse toisistamme luopua", sanoi Lyyli, "minä en sitä voi uskoa", mutta yhtä hyvin vierit kyynele toisensa perään hänen silmistänsä, ja täti lausui:

"Nuoret, taivaallanne on pilviä, onko ukkosen, rakeen vai sateen pilviä, sitä emme tiedä, kuka tiesi ovat ne ainoastaan hajapilviä, jotka pian kajoavat pois, mutta mitä ovatkin, ja mitä tulleeikin, niin

ottakaatte nöyryydellä vastaan, kysellen kaikissa Jumalan sanaa ja omaatuntoanne, sillä jos omatuntokin väärin johdattaa, vie sana kuitenkin oikealle tielle".

"Kiitoksia, täti, neuvostanne", vastasi Mikki. "Mutta minäpä olen nyt viipynyt, olinpa unhottamaisillani Kuuselan asian, hän pyysi minua käskemään Lyyliä maanantaina nuotalle".

"Kyllä minä valmis olen", vastasi Lyyli ja lisäsi vielä: "voi, jospa nyt tulisi oikein kaunis ilma! silloin meidän olisi hupainen merellä olla; mutta lähde nyt jo, Mikki, isäsi ehkä sinua kaipa".

"Niin kyllä, jääkää nyt Jumalan haltuun", sanoi Mikki ja läksi kotia kulkemaan.

Hän oli nytkin iloinen, hän ei nähnyt uhkaavia pilviä onnensa taivaalla, vaan läksi eteenpäin, hyppien purojen ja juovien poikki, ainoastaan matkan keskivälissä, jossa Surmasalmi yhdistää Kuuselan vähäisen järven ja Pohjanlahden, täytyi hänen hilakseen kulkea portaitten yli, koska salmen syvyys ammoitti hänen sivullaan, vaan sitte riensi hän taas kiiruhusti polkuja pitkin, kunnes joutui kotia. Niemen ukko tuli häntä vastaan, sanoen: "Kauan olet viipynyt".

"Niin, minä olin Kuuselassa ja Kraatari-tädillä".

"Hm, oli tai hupainen olo Kuuselassa?" Ukko katseli terävin silmin Mikkiä sekä jatkoi: "Ehkä olet parhaaksi havainnut, että jäisit sinne ainaseksi, että ottaisit Kaisun vaimoksesi. — Häh?"

"Kaisun? Häntä en ikänä ota!"

"Hiljaa, hiljaa, sinulla ei vielä ole tarpeeksi ikää noita asioita miettimään, vaan ajattele nyt tätä asiaa; Kaisu on hyvä tyttö, ja vaikka ei hän ole kaunis, on hän kuitenkin kauniin talon perillinen; en sinua toki tähän naimiseen pakota, vaikka tämä olisi mieleni mukaan, löytyypä niitä muitakin rikkahia *talontyttäriä*".

Tätä sanoessaan tarkasteli ukko taas Mikkiä, ja mitä hänen silmänsä lienee nähneet, sitä ei tiedä, mutta hänen äänensä kuului karkealta, kun hän lausui; "Niin on laita, mieta asiaa".

III.

Kalamajoilla.

Kirkkaana paistoi päivä maanantai-aamuna, kun Niemen kalastajat laskivat veneensä rannalta. Veneessä istui Mikki, piika ja renki. Mikin vankat kädet tarttuivat airoihin, ja keveästi, kuin vesilintunen järven, kiisi nyt vene meren pinnalla, ja pian se oli joutunut saarelle, jossa Niemen sekä Kuuselan kalamajat olivat. Veneestä otettiin nyt eväät ja vietiin majaan.

Näillä meren rannan asukkailla on kaikilla saarissa kalamajat, joissa kalastajat asuskelevat niin kauan, kuin kalansaalis on hyvä. Huonekalut näissä majoissa ovat tavallisesti vuoteet ja lavitsat sekä akkunalla pöytä. Vuoteet ovat toinen toisensa ylitse seinään kiinni pantuna; niissä on tavallisesti olkia, raiti ja vanha ryijy peitteenä, välistä vain vanha nuotanrepale raitina, ja mikä milläkin on; majassa on heillä myös vähäinen takka, jossa ruokansa keittävät ja josta lämpymän saavat, sillä kalastajat useasti syksyin keväin ovat ulkona roskailmassa, jonka vuoksi hyvin tarvitsevat, nuotalta tultuaan, majan lämpimän suojan.

Niemen ja Kuuselan kalamajat olivat rinnatusten samassa saarella, sillä heillä oli yhteinen nuotta, jota yhdessä vetivät. Majat olivat sekä ulko- että sisäpuolelta mitä siistimpiä.

Mikki kuljeskeli rannalla odottaen Kuuselan venettä; jopa se nyt näkyikin. Muutama hetki kului vielä, ja vene oli rannassa. Mikki auttoi Kuuselaisia veneestä maalle, ja Kaisu hymyili mieli-hyvissään niin, että olisi saattanut lukea, oliko hänellä vielä kaikki hampaat tallella. Kaikki läksivät he nyt Kuuselan majalle, miehet oikoilivat sitte ulkopuolella pihlajain varjossa, ja tytöt menivät päivällistä toimittamaan. Eväät pantiin yhteen ja yhdessä aina syötiin, vaikka heillä oli avaramman tilan vuoksi eri majansa.

Nämät kalassa-käynnit ovat oikein herkkupäiviä meren rannan asukkaille, sillä silloinpa heillä on eväänä mitä Pohjan talonpoika parhaana pitää, nimittäin leipää, voita, juustoa, viilipiimää ja kalaa. Vähävaraisemnilta saa toki viili kotia jäädä, ja piimä vain mukaan viedään, mutta meidän kalastajilla oli pöydällä niin paksua ja venyvää viilipiimää, että se, ikään kuin suopa, oli lusikasta takaisin luiskahtamaisillansa.

Syötyänsä menivät tytöt saarelle kuljeskelemaan, siellä taittoivat he vihdaksia, sillä Juhannuksen aatto oli jo muutaman päivän päästä; siksi heidän oli kotia meneminen, ja kaikilla piti oleman uudet vihdat saunassa Juhannuksen aattona. Tytöt taittelivat oksia eivätkä huomanneet, että Mikki heitä lähestyi ainoastaan vähän matkan päässä.

"Tiedättekö", sanoi Kaisu, "minä en Juhannuksen aattona näistä ota vihtaa, kun kylpemään menen, vaan minä otan yhdeksästä eri puun-lajista oksan ja teen siitä vihdan, sillä vihdon ja sitte puen itseni oikein siistiksi ja menen vihdallani lakasemaan polkua, jossa on kolme tienhaaraa, silloinpa näen sulhaseni — niin sanoi eräs tietäjä, joka täällä tavasta kuljeskelee".

"Kylläpä tiedän", virkkoi Niemen piika Sanna, "se on tuo mies tuolta pohjois-Hämeestä, joka täällä välistä kulkee; hän on mainio tietäjä. Minunpa myös tuota täytyy koettaa".

Mikki, joka kuuli heidän puheensa, ajatteli itseksensä: "Enpä minä vain vastaanne tule", mutta nyt kuuli hän Kaisun kysyvän: "Lyyli, tuletko sinäkin onneasi koettamaan?"

"Eipä minua juuri haluta, mutta kyllä tulen katsomaan, kuinka teidän käy".

"Eipä saakkaan olla monta yhtä aikaa", vakuutti Sanna, "mutta Lyyli pelkää, kun ei uskalla olla yksin tien-haaralla Juhannus-aattona, se on koko asia se".

"Minäkö pelkäisin?" lausui Lyyli, "en pelkääkkään, mutta tuo on taika-uskoisuutta, vaan jos pelkäämisestä puhutte, niin kylläpä minäkin leikin vuoksi tuonne taidan mennä lakasemaan, että tomu tuoksuu, niin näette ett'en pelkää".

"Silloinpa olen varallani", sanoi Mikki itseksensä, "että joudun tien-haaralle, kun Lyyli tietä lakasee". Nyt meni hän tytöistä vähän toisaalle ja huuhueli heille, ikään kuin ei hän olisi tietänyt, missä olivat. Pian kajahti vastaus saarella, ja Mikki riensi tyttöjen luokse.

"Vihtojako nyt teette?" kysyi hän ja rupesi oksia taittamaan tytöille. Hän kuiskasi Lyylille oksia hänelle antaessaan; "Saa nähdä, onko meillä nyt hyvä kalan-onni. Isäni on luvannut, että minä saan kaikki rahat, mitkä tänä vuonna kaloista saamme".

"Onpa varmaankin sinulla onni", kuiskasi Lyyli vastaukseksi, "näyttääpä ilta ihanalta, ja meren pinta tyyntyy varsin".

Näin oli Mikillä ja Lyylillä aina jotain kuiskailemista toisillensa, Sannakin jo vähäisen heitä ihmetteli, eikä Kaisun hampaat enään aina näkyneet, sillä tuo ainainen hymyily oli huulista poissa.

Ilta tuli, ja meidän kalastajat läksivät merelle; he laskivat nuottansa, vetivät apajansa ja saivat kiiltävät silakat. Tätä tekoa tekivät puoli-yöhön asti; täällä ei hämärä heitä estännyt työtänsä tekemästä, sillä yö on valoisa niinkuin päiväkin, aurinko unohtaa levolle laskea Pohjan kauniina kesä-yönä.

Kun toisen päivän aamu koitti, läksivät meidän kalastajat runsain saaliineen majoillensa, jossa nyt keitettiin tuoreita kaloja merivedessä ja pantiin vielä aika voin-könttä sekaan. Nämät kalat nyt maistuivat kalastajille niin hyvältä, kuin ikään paras herkku-ruoka ylhäisten pöydällä. Iltaisensa nautittua levittivät he nuotan kuivamaan ja menivät väsyneinä levolle.

Toisena päivänä perattiin sekä suolattiin kalat ja illalla taas mentiin nuotalle. Näin kuluivat päivät kalassa ollessa, ja se aamu koitti, jolloin meidän kalastajien oli kotia lähteminen.

Kalat ja kapineet kannettiin veneisin, ja viimein menivät kalastajatkin. Vieno myötä-tuuli liikutteli lainehia, ja veneet purjeineensa olivat ikään kuin joutsenet aalloilla.

IV.

Juhannus-aatto.

Juhannus-aaton aamuna paistoi aurinko kirkkaana, valoisena taivahalla kello 4:ltä, jolloin Sanna, Niemen emäntä-piika, heräsi. Sanna kiiruhti askareihinsa, jotta iltaan saisi kaikki pöydät ja lavitsat puhtaaksi huhdotuksi. Niemen ukko tuli pihalle, ja nähtyänsä Sannan täydessä työssä, hymyili hän sanoen:

"Kas noin virkkuna pitää nuoren tytön olla. Aamu-työ kultaa kukkaroon kuljettaa".

"Hm, lopussa kiitos seisoo. Olenhan minä puolestani koettanut, vaan ei ole piika emännän verta — mutta ehkä kyllä kohta tänne jo emäntäkin tulee". Sanna yskähti ja aikoi puhettansa jatkaa, vaan ikäänkuin olisi pala jäänyt kurkkuun, niin jäi sanat sanomatta, mutta ukko jatkoi sanoen:

"Niin, kyllä Mikki jo naima-iässä on, eikä häneltä puutu taitoa, muotoa eikä tavaraa, kylläpä sopii valita paraita *talon-tyttöjä*". Näin puhuttuansa läksi ukko pois, mutta samassa tuli eräs itsellis-akka, joka asui Niemen maalla, Sannan luo. Tälle pakisi nyt Sanna:

"Minä pöllö, joka en sanonut tuolle isännälle, mitä nyt jo kaikki muut tietävät, että Kraatarin Lyyli on Mikin morsian. Ukko pöyhistelee ja ylpeilee, mutta ei nyt saakaan sen parempaa miniää. Mitäs kraatarin Lyyli on? Ei yhtään parempi kuin piika-tyttö; ei hänellä mitään rikkautta ole".

"Ei, ei yhtään, eikä siitä suinkaan mitään tule. Kyllä kai ukko siitä lopun tekee", vastasi akka.

"Tekee maarin, kun vaan sen tietää saa, ja kyllä minä sen vielä sanon", mutisi Sanna.

"Hm, kumma tuo onkin, että Mikki Lyylin ottaa, kun hän kerran köyhään tyytyy — noh! kaunis se nyt on, mutta on niitä muitakin kauniita — minä tässä tuonain sanoin miehelleni, että kun Sanna vasta olisi komea emäntä Niemellä, ei yhtään rahaa tarvittaisi. Kaikki talon komennot sinä hyvin teet."

"Minä? mitäs minusta, mutta kyllä mä sen tiedän, vaikka sen itse sanon, että kyllä minä siinä työt teen, kuin Lyylikin".

"No niin, vai ei. Kun muistan sitä kakkua, jota sinä leivot, niin oikein vesi suuhuni tulee. Onkohan sinulla nyt Juhannus-kakku leivottuna? Kyllä kai; sinä joka aina olet joutusa".

"Tottahan nyt jo! eilen aamulla sentään vasta kalasta kotia tulin. Tulkaatte nyt, muori, niin saatte kakun". Muori seurasi Sanna, ja saatuaan kakun pyysi hän vielä:

"Tiukkase Sanna kulta vähän maitoa tähän kivi-astiaan, otin sen mukaani, koska ajattelin, että ehkä vähän ripoise antaa". Akka sai, mitä pyysi, ja meni sitte matkoihinsa.

Sanna jäi tuumaamaan, miten Niemen ukolle saisi sanotuksi Mikin morsiamesta, mutta ei kauan ehtinytkään tuumata, sillä ukko tuli samassa. Sanna nielasi, yskähti ja jopa jo puhkesi sanoihin: "Ettepä tiedä, isäntä, mitä minä tiedän, että Mikillä on morsian".

"Vai niin, sittepä saan miniän, se hyvä".

"Niin kyllähän sen kaikki jo tietää, vaikka ei kukaan ole teille sitä puhunut, että Mikki on kihlannut Kraatarin Lyylin, mutta tuossa minä sen nyt sanon".

"Olisit säästännyt tuon siksi, kuin tapaavat toisia juoru-ämmiä, sopsisipa se puhe jutuksi heille, muut kaikki kyllä ymmärtävät, että *Niemen Mikki* kyllä saa morsiamen rikkahimmista taloista. Älä toiste tuo juoruja minulle pojastani, sillä et siitä makeisia saa. Paremmin minä hänen tunnen, kuin te juoru-ämmät". Näin lausuttuansa jätti ukko Sannan, joka lavitsoita harmissaan vielä kiivaammin huutoi, ja läksi oikoisena pois.

Ukko meni tuvan perässä olevaan kamariin, kamarissa oli leveä keinu-tuoli: siihen ukko tavallisesti istui, kun hänellä oli jotain tärkeätä tuumattavana, ja tähän hän nytkin istui. Hän keinutti tuolia, että lattia jyskyi, vaan sitä ei hän näkynyt huomaavankaan, sillä häntä kovin harmitti, että Mikki oli rakastunut Lyyliin. Hän ei tuota epäillyt enään, vaikka ei hän sitä tahtonut muille näyttää, että hän sen uskoi, eikä hän *sitä* ollenkaan kärsinyt, että pojastansa hänelle mitään kanneltiin. Tuokos nyt oli harmillista, että Mikki oli joutunut juoru-ämmäen paneteltavaksi! Ukko tuumasi sinne tänne, miten tämä asia olisi autettava, vaan tuumat jäivätkin kesken, kun Mikki astui sisälle. Ukko katseli terävin silmin soreaa poikaansa ja sanoi nyt:

"Katso, poikani! tämä talo on hyvä ja kaunis. Huoneitten seinät ovat vahvasta hongasta, seutu on ihana, katso, kuinka lainehet auringon loistossa välkkyvät meressä, ja siellä on kalan-saalit hyvä. Niitut kasvavat apila-heinää, ja pellot antavat runsaasti jyviä, kun vain Herra hallalta varjelee. Tässä talossani olen aina työtä tehnyt ajatellen, että sen kerran perinnöksiksi jättäisin rakkaalle pojalleni". Ukko oli hetken ääneti, mutta nyt jatkoi hän vakavalla äänellä: "Yhden toki vaadin sinulta ennen, kuin tämän sinulle annan. Kuuntele tarkasti! Kunniallisen *talon-tyttöä* pitää sinun kotoon emännäksi tuoman, tuosta kraatarin työstä en minä miniäksi huoli. Se puhe, että sinä olet kihlannut Lyylin, on nyt jo akkaen juoru-juttuna; ole sen vuoksi paremmin varallasi, kun Lyylin seurassa olet".

"Isäni! Lyylin silmät ovat kirkkahimmat kuin välkkyvä meri, Lyylin posket hohtavammat kuin apila-niittu, ja hänen sydämensä on parempi, on minulle kalliimpi kuin Niemen talo".

"Tyhmä poika! kyllä vielä toisin ajattelet; muista, että minä en sanojani muuta", sanoi ukko ja läksi pois paiskaten oven kiinni.

Mikki jäi suru-mielin kamariin, suru-mielin meni hän päivälliselle, eikä maistunut ruoka, vaan illan tultua läksi hän Kuuselaan päin, mennäksensä muitten nuorten kanssa merelle tervatynnyreitä polttamaan.

Mikki kulki ala-kuloisena eteenpäin. Hän tiesi, ett'ei isänsä turhaan sanoja sanele, mitä hän kerran on päättänyt, siitä ei hän luovu. "Mutta minäkin olen päättänyt", ajatteli Mikki, "minä olen perinyt isäni luonnon, mitä olen sanonut, sen olen myös tekevä, ja Lyyli on omakseni tuleva. Tällä kertaa täytyy isäni tahdostansa luopua. Muutoin olen hänelle kyllä kuuliainen, vaan tällä kertaa en. En, vaikka kohta täytyisikin jättää kotoni ja muualla hakea leipääni. Minä ja Lyyli osaamme molemmat työtä tehdä".

Näin ajatellen läksi Mikki eteenpäin kaunista metsä-polkua, surunsa haihtui haihtumistansa, sillä koko luonto hänen ympärillensä iloitsi. Lintuset laulelivat iloisesti, tuomet ja pihlajat tuoksuiivat. Siellä ja täällä näkyi valkea jo korkealla leimuavan palavista terva-tynnyreistä. Mikki kiiruhti askeleitansa. Jo näkyi se paikka, jossa polku haaraa kolmelle suunnalle: Niemelle, Kuuselaan ja Kraatari-tädille. Tässä täytyi hänen odottaa Lyyliä. Hän piiloitteli pensaan takana ja näki hetken kuluttua joukon nuoria tyttöjä tulevan Kuuselasta päin. Näissä eroitti hän pian soresan Lyylin.

Lyyli oli siistissä koto-kutoisissa vaatteissa, ainoastaan vaalean-punainen vyö-liina, jonka tummanpunaisia silkki-nauhoja tuuli heilutteli, oli ostettu Kokkolasta. Hänen pitkät ruskeat hiuksensa riippuivat kahdessa kauniissa palmikossa, joidenka päät myös oli tumman-punaisilla silkki-nauhoilla solmittu. Muut olivat melkein samati puettuna. Tyttöjen heleä nauru kuului, heillä oli kädessä yhdeksästä puun-lajista sidotut vihdat, ja näillä oli heidän nyt aikomus la'aista kolmi-haaraista tietä, sillä silloin olisi sulho tuleva. Sannan ääni kuului joukosta, kun hän sanoi:

"Meneppä nyt Lyyli lakasemaan, kyllä me sinua onnellisesti tänne olemme saattaneet, mutta saa nähdä, kuka sinun täältä takaisin saattaa".

Lyyli naurahti sanoen: "Menkääte nyt ja tulkaatte vähän ajan päästä takaisin, ei minua täältä kukaan saata". Tytöt menivät, mutta samassa kuului krapsahdus heidän takanansa; he katsoivat taaksensa ja näkivät, että Mikki auttoi Lyyliä ylös maasta. Silloin kääntyivät he takaisin huutaen: "Kuinka nyt kävi?"

"Kompastuin polulla olevaan puun-juureen", vastasi Lyyli, "eikä nyt tullutkaan koko lakasemisesta mitään, joka paras olikin".

"Lyyli on tyytyväinen nyt, kun hän Mikin näki", kuiskasi Sanna kumppalillensa, "mutta saattepa nähdä, että tuo kompastuminen ei hyvää tiedä, joku onnettomuus siitä seuraa".

Sannan pahat aavistukset vaikuttivat tyttöihin niin, että hekin ikäänkuin odottivat jotain näkymätöntä pahaa, eikä heitä ketään haluttanut mennä luutansa kanssa tien-haaralle.

Mikki oli iloinen, hän ei enää suruansa muistanut, hän ajatteli vain merelle menoansa ja sanoi kääntyen Kuuselan Kaisuun: "Nyt, Kaisu, lähdemme Kuuselan isolla veneellä merelle, eikö niin?"

"Vaikka vain, kyllähän se hyvin sopii", vastasi Kaisu.

He menivät nyt kaikin. Kuuselasta tuli miehiä lisää, ja heidän seurassansa oli myös viulun-soittaja. Usioita tyhjiä terva-tynnyreitä otettiin mukaan, ja tyttöillä oli kaikilla jotain kädessään; mikä kanto kahvi-pannua, mikä vehnä-leipiä, mitä sokuria ja kahvia. Näin menivät he rannalle, jossa Lyylin koto oli. Lyyli käski heitä odottamaan häntä rannalla, koska hän ensin tahtoi vähän poiketa kotiansa.

Jouduttuaan porstuaan, kuuli hän mielestensä sisältä puheen, samassa aukeni ovi, ja Niemen ukko astui ulos ovesta. Ukko säikähti vähän, kun noin äkki-arvaamatta näki Lyylin edesssänsä, mutta samassa nyykähytti hän vähän päätänsä Lyyliille ja meni. Lyyli läksi sisälle ja näki äitinsä itkussa silmin; hän kysyi: "Mitä, äiti, itkette? Mitä on Niemen ukko teille puhunut?"

"Lapsein! Älä peljästy, minun täytyy sanoa sinulle, mitä hän minulle puhui. Hän vakuutti, ett'et sinä ikänä Mikkiä saa, vaan kuka-tiesi toki Mikin, mutta ilman Niemen kartanoa, ja, mikä vielä pahempi, ilman isän siunausta! Tämä ukko pitää oman päänsä, häntä ei kukaan ihminen muuta".

"Ei ihmiset, mutta Jumala. Äitini! Jumalaan on toivoni, minä odotan vaikka kuinka kauan, mutta Mikkiä rakastan aina".

Äiti ravisti päätänsä lausuen: "Suokoon Jumala, että kaikki hyväksi muuttuisi".

Lyyli läksi nyt rannalla odottavien kumppaniensa luo, hän oli vaalea, kun hän palasi, sen Mikki heti huomasi ja arvasi myös syyn, sillä hän oli nähnyt isänsä tulevan Kraatarin-tädin mökistä ulos, mutta

eipä nyt ollut aikaa surullisia asioita miettiä, kohta vene lykättiin rannalta, ja nyt oli aika tarttua airoihin. Kun vene oli vähän matkan päähän joutunut, viskattiin palavat terva-tynnarit mereen, jossa niitten valo korkealle leimusi. Viuluniekka soitti iloista marssia, ja meidän nuoret soutivat saarelle, jossa sitte juotiin kahvia, tanssittiin sekä oltiin leskisillä ja ruoho-näkkisillä. Vielä lopuksi miehet hakkasivat poikki nuoria koivuja ja pihlajia, jotka sitte kotona oli maahan pistettävät pihalle portainten viereen, ja tytöt poimivat kukkaisia sekä lehtiä, koristaaksensa tuvan seinä ja laattioita.

Näin viettää Pohjan nuoriso valoisan Juhannus-yön.

V.

Leikkuu-pellolla.

Kesän kukkaiset olivat jo vähenneet, jo kellastuneet vainiot ilmoittivat syksyn tuloa. Raskahina, täysinäisinä seisoivat tähkä-päät Niemen pellolla. Valmiina sirpille olivat ne olleet jo pari päivää, mutta kaikella työ-väellä oli kiiru, ei saatu leikkaajia; tänä päivänä oli toki Niemellä talkoo, nyt oli leikkuu tehtävä. Väkeä kokoontui Kuuselasta sekä liki-kylistä.

Niemen ukko meni leikkuu-väkensä etupäässä pellolle. Pelto oli ihanalla niemellä, jaettuna kauniille saroille, vaan yksi sarka oli toisia pisempi. Ukko katseli mieli-hyvällä viljavaa vainioa; se ei ollut suuri, mutta kasvi oli vahva ja hyvä, vaan nyt näki hän uhkaavia pilviä taivahalla, ja muotonsa muuttui synkäksi. Kääntyen leikkuu-väkeensä päin, sanoi hän:

"Kyllä täyttä totta työtä tehdä saatte, jos vain ennätätte viljani leikata ennen kuin sade tulee, mutta jos työnne hyvin käy, niin sitä enemmän saatte tanssia illalla, eikä myös olutta silloin säästetä, kyllä Niemen ukon tunnette, ei hän sanaansa syö".

"Kyllä!" huusivat iloisesti kaikki, ainoastaan Mikki ja Lyyli kuuntelivat suru-mielin näitä ukon viimeiseksi sanottuja sanoja; mutta kauan eivät näitä muistaa joutaneet, sillä ukko lisäsi vielä:

"Tuo yksi sarka on toisia paljon pisempi, paraat leikkaajat menkööt sille, ja muut noille toisille saroille, Mikki! sinä saat yhdeksi mennä, äläkä jää muitten jälkeen. Minä olen itse aina ennen ollut väkeni etupäässä työtä tekemässä, vaan nyt on selkäni vanha ja väsynyt, jonka vuoksi poikani saa olla siassani. Noh! kuka nyt menee Mikin kumppaniksi?"

Talolan Hanna, eräs iso harteava talon-tytär, meni oitis saralle; sanoen: "En ole ennenkään juuri jälkeen jäänyt, koetetaanpa nyt sitte, kuinka tänä päivänä menestyy".

Lyyli seiso i heistä vähän matkan päässä, vaan hetkisen kohtelivat hänen ja Mikin silmäilykset toisiansa ja sanaakaan sanomatta meni myös Lyyli saralle, mutta samassa tuli Sanna sanoen:

"Mene sinä, Lyyli, joka olet hoikka ja heikko, näille muille saroille, minä olen paremmin oppinut Mikin kanssa kilpailemaan". Ja naurahtaen jatkoi hän: "Ei olekkaan minua suotta Niemellä syötetty, se päältänikin näkyy, ett'ei minulta voimia puutu".

Lyyli punastui vallan harmista. Hän oikasi soeraan vartalonsa, vastaten: "Iso voi, paksu painaa, mutta pitkä puolensa pitää". Sitte aikoi hän vikkellästi sirppiänsä käyttää. Joutuisasti kului työ, sillä ei kellään ollut aikaa jutella, hiki-päässä vain leikattiin.

Päivä oli jo joutunut ilta-puolelle, eikä sadetta tullutkaan, sillä pilvet olivat kaikki haihtuneet pois. Mieli-hyvällä katseli Niemi, miten kuhilaita aina enentyi pellolle, ja nyt kun hän näki työn jo olevan loppupuolella, huusi hän leikkuu-väelle:

"Nyt on aika käydä levähtämään, täällä on olutta, tulkaatte juomaan, kyllä nyt vähäisen virvoitusta tarvitaan".

Haluisesti tulivat leikkaajat, sillä jokaisen selkä oli väsynyt, kun olivat puoli-päivästä asti lakkaamatta kilpailleet.

Nyt juotiin vaahtoavaa olutta, ja ukko, joka oli oikein "hyvällä tuulella", käski heitä istumaan nurmikolle, sanoen: "Kohta saamme kahvia, istukaamme niin kauan. Eikö täällä nyt kukaan tiedä mitään satua kertoa ajan vietteeksi? Tytöt, puhukaatte nyt; tehän aina parahiten satuja tunnette, rukkinne rullatkin jo niitä teille hyrisee".

Tytöt nauraa hiiviskelivät, ja yksi sanoi: "En minä suinkaan taida".

"En minäkään muista", virkkoi toinen, mutta Lyyli, joka istui vähän etäämmällä muista, nousi äkkiä ja meni istumaan Niemen ukon lähellä olevalle kivelle, lausuen:

"Minäpä tahdon sadun kertoa; jos ei se ole hupainen, niin ei se ole erin pitkäkään".

Lyyli oli aivan vaalea, hänen poskensa kukoistavat ruusut olivat ikään kuin iäksi kadonneet, kun hän alkoi kertoa: "Oli ennen eräs ihana niittu; keskellä niittua kasvoi suuri, kaunis honka, sen latva ulottui korkealle, sen oksat olivat taajat ja viheriät. Näin seisoi honka kesät talvet myrskyillä ja kauniilla säällä yhtä viheriänä ja vakavana, mutta vihdoin hän toki rupesi vanhenemaan, vaan silloin puhkesi hänen juureltansa nuori vesa, joka taas kasvoi ihanaksi puuksi ja vanhaa puuta kauniimmaksi, se oli hoikempi, vaan kuitenkin samaa lujaa, vakavaa laatua; ja niitto-mies antoi heidän olla niittunsa kaunistuksena. Mutta myös nuoren hongan juurella kasvoi puu, vaan se oli pieni koivahainen. Se kasvoi nuoren hongan suojassa soreaksi puuksi. Maailma kiitti sen leheviä oksia, vaan paras kaikista oli toki, että hän pohjan kylmiltä tuulilta ja päivän polttavalta helteeltä suojeltuna sai kasvaa nuoren hongan turvissa; mutta onni vaihtelee — vanha honka oli ylpeä, hän ei kärsinyt köyhää koivua, vaan sanoi: Tuo koivu, miksi se meidän turvissamme kasvaa? se ei meihin kuulu, me olemme honkia, ja hän vain koivurenttu, en minä häntä kärsi, istutettakoon hän muitten koivujen joukkoon."

"Nuori honka ravisteli kaunista latvaansa sanoen: Isäni! Minä ja koivu olemme yhdessä kasvaneet, jos koivu revitään pois, silloin minunkin juureni loukkaantuvat, enkä jaksa elää, jollen koivuani suojella saa, ja jos minä kuolen, niin on sinunkin sydämes kovan vamman saanut, ja pian sinun korkea latvas kaatuu. Anna siis, o Isä! meidän rauhassa elää yhdessä."

"Minun satuni on nyt loppunut", sanoi Lyyli, "sillä satu ei kerro, mitä vanha honka vastasi".

Hän nousi kiveltä ja meni taas etäämmälle istumaan. Talkoo-väki oli ääneti, ikään kuin he olisivat odottaneet Niemen ukon lausuntoa, sillä he olivat kaikin kyllä ymmärtäneet sadun merkityksen, mutta ukon muoto oli synkkä, ja hän sanoi:

"Huono satu tuo. Juodaan nyt kahvia ja lopetetaan sitte leikkuu".

Kahvia juotua hiottiin sirpit ja mentiin taas pellolle. Pian olivat terävät sirpit kaataneet lopun viljaa, ja Mikki sekä Lyyli olivat ensiksi saran päässä. Tästä ei Niemi joutunut paremmalle tuulelle, vaan synkkänä läksi hän väkensä kanssa Niemen komeaan tupaan, jossa pitkällä pöydillä kukkuraiset ruoka-astiat höyrysisivät ja haarikoissa vaahtoeli väkevä olut. Ukko meni itse istumaan pöydän päähän, ja muut sovittelivat itsiänsä sitte vähitellen pöydän ympärille. Pian mataleni kukkura ruoka-astioista ja väheni olut haarikoista, joita toki aina välimiten täytettiin.

Ruo'alta päästyä, otti viulun-soittaja viulunsa, laski sen leukansa alle virittääkseen sitä, eikä pitkä aika kulunutkaan, ennenkuin polskan iloiset säveleet kutsuivat nuoria tanssimaan. Ei tuntenut nuoret, että olivat raskaassa työssä päivän olleet, he tanssivat vain illan loppuun asti eivätkä huomanneet että yö jo joutui ennenkuin vanhemmat muistuttivat että oli aika kotia palata.

VI.

Köyri-markkinoilla.

Marraskuun ensi päivän aamuna käy kello vasta kolme kraatari-tädin huoneessa, kun Lyyli jo oli vaatteissa. Hän meni ulos, aukasi ala-luhdin oven ja otti sieltä leipää, juustoa ja voita, nämät laski hän vähäiseen vakkaseen, meni sitte yli-luhtiin, jossa hänen vaatteensa olivat, ja otti arkustansa ison valkoisen villa-huivin, jossa oli puna-kukillinen reunus; tämä oli hänen paras huivinsa, ja paras oli nyt päähän pantava, sillä tänään oli Kokkolassa Köyri-markkinat. Näistä markkinoista eivät annakat ole tietäneet, mutta kaikki Kokkolan lähipitäjät kyllä niistä tietävät, sillä silloin menee kaikki nuori väki markkinoille, ja sinne oli nyt Lyylikin menevä. Kuuselan Kaisu oli luvannut, että Lyyli pääsisi heidän hevosellansa markkinoille.

Lyyli lukitsi nyt luhdin oven ja meni tupaan; siellä hän pani villahuivin päähänsä ja pisti sen leuan alta neulalla kiini, mutta päät ne satoi hän vyötäröille. Nyt oli hän valmis lähtemään ja meni, sanoen jäähyväiset äitillensä, ovesta ulos.

Syksy ja talvi taisteli ulkona, sillä lunta tuli ehtimiseen; Kuuselan vanhat kuusetkin olivat valkoisena lumesta, mutta eipä Lyyli ilmasta huolinut, iloisena, punaposkisena riensi hän vain eteenpäin, kunnes joutui Kuuselaan. Täällä oli jo hevonen valjaissa, ja nyt istui Kaisu sekä Lyyli rattahille. Kuuselan renki Jaakko, joka oli ajajana, istui heidän syliinsä, ja piika sai vielä sijan istuimen takana. Näin läksivät he nyt markkinoille. Hitaasti kului matka, sillä lumi istui pyöriin kiini niin ett'ei hevonen jaksanut juosta, mutta matka kului toki; ei ollut enään pitkä Kokkolaan, jopa näkyi patroona Roos'in kivi-muurin katto, jopa jo koko kaupunkikin. Jaakko huimasi vähän piiskalla hevosta ja pian joutuivat he kaupunkiin.

Kaupungissa oli vilkas väen liike. Maa-miehillä ei ollut paljo myytävää tavaraa, mutta kauppapuodeissa kulki edes takaisin nuoria tyttöjä ja poikia; he kun nyt olivat saaneet vuosipalkkansa, tahtoivat ostaa mitä millekin mieluista oli. Nisu-leivän myyjiä istuskeli myös joukottain torin syrjällä, ja näitten ympärille kokoontui myös paljo ostajia.

Niemen Mikkikin oli markkinoilla, mutta hän käveli vain kädet taskuissa pitkin katuja, katsellen ympärillensä, ikään kuin olisi hän jotakuta hakenut. Muutaman hetken kuluttua oli hän löytänytkin mitä haki, sillä nyt kulki Lyyli hänen sivullansa. Mikki pyysi Lyyliä tulemaan kanssansa kauppapuotiin, mutta Lyyli piti vähän vastaan, vaan vihdoin meni hän toki.

"Valitse nyt, Lyyli, silkkihuivi itsellesi", sanoi Mikki, "minä ostan sinulle semmoisen, jota parahiten haluat".

Lyyli ujosteli vähän, mutta valitsi toki vihdoin yhden, josta Mikki maksoi 20 markkaa. Sitte kulkivat he taas yhdessä pitkin katua. Lyylin posket punoittivat, ja hänen silmänsä loistivat ilosta, kun hän kulki pitäen kädessänsä paperikääröä, jossa oli Mikin antama silkki. Hän oli niin kaunis, että kaikki, jotka hänen sivutsensa kulkivat, katselivat häntä, josta syystä hänen poskensa vielä enemmän punastuivat. Vähän matkaa siitä, missä Mikki ja Lyyli kulki, tuli heitä vastaan kaksi nuorta miestä, he lähenivät, ja toinen huusi:

"Hör du flicka der! Ä du svensk?" (Kuuletko tyttö siellä! Oletko ruotsalainen?)

"Ole sinä vai, venskalainen", vastasi Mikki, "taikka mene pois venskas kanssa".

Näin vastattuaan meni hän Lyylin kanssa ruotsalaisten miesten sivutse, mutta miehet kääntyivät takaisin, ja toinen sanoi taas:

"No ä he en stjyni grannan flicka ti vara finnflicka" (Kyllä tuo on hyvin sokea tyttö suomalaiseksi tytöksi.) Näin sanottuaan alkoi hän suomea puhumaan, koska hän tätäkin osasi. Hän oli Kokkolan pitäjämästä, ja siellä kyllä suomeakin osataan.

Mikki vei Lyylin nisu-leivän myyjän luo ja osti hänelle rinkiäitä. Kokkolainen tahtoi myös ostaa hänelle makeisia, mutta Lyyli ei ottanut vastaan. Kokkolainen kyseli, mistä Lyyli oli, ja Lyyli vastasi: "Siitä ei saa selvää". Mutta sittemmin kysyi Kokkolainen vielä eräältä akalta, joka vähän aikaa Lyylin kanssa jutteli:

"Kuka tuo tyttö oli, jonka kanssa puhuitte?"

"Ettekö häntä tunne?" vastasi akka, "se on Kuuselan Kukka, kaikkein kauniin tyttö näillä paikoin ja Niemen pojan morsian, vaikka ei Mikki sentään häntä saa, sillä isä on sen niin päähänsä pannut, ja mitä hän kerran määrää, sitä ei kukaan muuta". Tämän vastauksen kuultuaan läksi Kokkolainen pois, hän ei joutanut enempää kuulla. Hän oli kyllä usiasti kuullut puhuttavan Kuuselasta että se oli varakas talo, ja päätti akan puheesta, että Lyyli oli Kuuselan tytär, ja ett'ei Kuusela Mikille antaisi tytärtään.

Nyt meni hän mielihyvillään kortteeriinsa, katseli pöydällä olevaan peiliin — olipa hänen vaaleankeltaiset hiuksensa kauniit, kähäräiset, ja hän itse — noh kylläpä hän varsin hyvin sopisi Kuuselan Kukalle. Hän meni taas ulos, käveli pitkin katuja, ja hyvä onnensa saattoi niin, että hän juuri ennätti erään kauppapuodin portaitten viereen, kun Lyyli tuli puodin ovesta ulos. Nyt pyysi hän "Kuuselan Kukkaa" torille kahvia juomaan, sillä siellä oli kahvin myyjiä, Lyyli punastui, kun tunsikin nimensä, jolla häntä kylän kesken mainittiin; ja vastasi:

"Kiitoksia vain, mutta ei minua nyt haluta makeat kahvit eikä makeat kielet, minun on kiiru pois, sillä me lähdemme heti kotia". Näin sanoen meni Lyyli kortteeriinsa, josta hän vähän ajan kuluttua kumppaniensa seurassa läksi kotia.

* * * * *

Kuukausia oli kulunut siitä, kuin Köyri-markkinoilla oltiin. Ne olivat jo varsin unhottuneetkin, kun yhtenä kauniina pyhä-iltana ison kellon ääni kuului Kuuselan mäellä. Kaksi nuoria miestä astui re'estä; he sitoivat hevosensa portin pieleen, panivat heiniä eteen ja menivät Kuuselan asuin-tupaa kohti.

Kuusela viritti kynttilän, tuli vieraitansa vastaan ja sanoi, kun ei hän näitä tuntenut:

"Hyvää iltaa! mistä kaukaa ollaan?"

"Kokkolasta", sanoi toinen näistä.

"Vai niin", vastasi Kuusela, "käykääte istumaan. Mitä nyt Kokkolasta kuuluu?"

"Hyvää vain", sanoi Kokkolainen.

"Yhtäpä toki puuttuu", virkkoi kumppani naurahtaen, "paras puhua suoraan asiansa. Tällä on talot ja tavat, mutta emäntä taloon tarvittaisiin".

Kokkolainen hymyili, yskähti vähäisen ja lausui sitte; "Niin, minulla on hyvä talo ja tavaraa kyllä, vaan talo emännättä on kuin suuri karja paimenetta, ja mies vaimotta on kuin päivä auringotta. Senpä tähden minäkin nyt olen parhaaksi nähnyt hakea itselleni morsianta. Minä näin tyttärenne Köyri-markkinoilla ja mielistyin häneen niin, että nyt olen tullut tänne, pyytääkseni häntä vaimokseni. Tämä kumppanini kyllä tuntee, että en minä tytärtänne huonoon taloon pyydä viedä, sillä minulla on hyvä talo. Karjaa ei tarvitse laitumelle kauas kuljettaa, sillä laidun on heti talon vieressä, ja hyvä onkin, että eläimet sarvista saakka heinässä käyvät".

"Kylläpä kuuluu kaikki hyvinpäin olevan, mutta en tahdo vielä mitään päättää, ennenkuin kuulen mitä tyttäreni vastaa". Näin sanoen meni Kuusela tuvasta pois, aukasi porstuan-peräisen kamarin oven ja huusi; "Kaisu! täällä on vieraita, tuo olutta". Kuusela meni taas vieraittensa luo, mutta Kaisu, joka heti arvasi, mitä asiaa miehillä oli, katsoi ensin peiliin, silitti valkoiset hiuksensa ja juoksi sitte kellariin, jossa hän tynnyristä laski vaahtoavaa olutta haarikkaan. Olut-haarikka kädessä riensi hän nyt tupaan päin, mutta portahilla oli Lyyli häntä vastassa.

"Kävin sinua hakemassa meille", sanoi Lyyli, "vaan kuulin, että teillä on vieraita, et nyt taida tullakkaan".

"Odota vähäisen, kohta tulen sanomaan, tulenko vai enkö", vastasi Kaisu ja riensi sisälle.

Tupaan tultuansa meni hän, punastuen korviin saakka, vieraille olutta tarjoamaan, vaan nuoret miehet katselivat toisiansa, kummastus oli selvästi nähtävänä heidän kasvoissansa, mutta he joivat olutta, jota Kaisu tarjosi, ja kehuivat sitä, vaan kun Kuusela alkoi tyttärellensä selvittää, mitä asiaa vierailla oli, niin silloin hätäyntyi Kokkolainen ja nousi istualta sanoen:

"Älkäästä vielä puhuko, minun täytyy mennä katsomaan, seisooko hevoseni, se on hyvin irstainen".

Kuusela katseli vähän pitkään vierastansa, mutta samalla tämä jo putkahti ulos ovesta ja riensi pihalle ajatellen: "Mitä tämä merkitsee? tuossa tytössä ei ole rahtuakaan *sen* Kuuselan Kukan näköä, jonka minä markkinoilla näin, ja täälläpä piti oleman ainoastaan yksi tytär". — Kokkolainen meni nyt hevossensa luo, vaan samassa näki hän Lyylin, joka seisoi portilla kuun valossa. Hän tunsu heti tytön ja ajatteli:

"Ahhaa: täällä tahdotaan ensin naittaa pois rumempaa tytärtä, mutta ei siitä, ukko, mitään tule". Nyt meni hän Lyylin luokse sanoen:

"Hyvää iltaa Kuuselan kaunis Kukka! Sinun tähtesi olen minä tänne tullut. En tietänyt isälläsi olevan kaksi tytärtä, jonka vuoksi vain puhuin että omakseni tahtoisin hänen tyttärensä, mutta hämmästykseni oli suuri, kuu sinun siasasi sain nähdä tytön, joka ei ollut vähänkään näköisesi, mutta —".

Lyyli keskeytti hänen puheensa sanoen: "Kuuselassa ei ole muuta tytärtä kuin Kaisu. Te olette varsin pettynyt kaikin tavoin, sillä minua ette suinkaan tahdo, kun kuulette, että minun kotoni on Kuuselan maalla oleva matala mökki, jossa ei muuta hopeata näy kuin kuun hopeinen valo, eikä muuta kultaa, kuin auringon kultainen loiste".

Nytpä meidän Kokkolainen tuli somaan pulaan, hän oli joutunut yhdestä pahasta toiseen. Hän silitti hevostansa, sanoen: "Niin, kyllä sen näen, Rusko parka, että et sinä täältä emäntää saa viedä. Kaisusta en huoli, ja Kuuselan Kukka minun hylkää; hullu, että tänne tulinkaan!"

"Kyllä se tosi on, että en teistä huoli, mutta, totta puhuen, ette tekään huoli Kuuselan köyhästä kukasta, vaan se olematon, se rikas, josta haaveksitte, se olisi kelvannut".

Kokkolainen katseli Lyyliä. Hän näki edessänsä neiden niin kauniin ja suloisen, jommoista harvoin näkee, ja sanoi nyt sydämmestä: "Tyttö! minä tahdon sinun omakseni, vaikka olisit köyhempi, kuin oletkaan. Minä hain rikasta Kuuselan tytärtä, se on tosi, mutta nyt antaisin osan rikkaudestani, jos sinun omakseni saisin".

Lyyli hymyili surullisesti, vastaten: "puhuuko suunne mitä sydämmenne ajattelee, sitä en tiedä, mutta omaksenne en saata tulla". Sitte sanoi hän hyvästi eikä odottanut enään Kaisua, vaan läksi kotia.

Kokkolainen näytti vähän ala-kuloiselta, mutta nyt rohkaisi hän mielensä, ikään kuin olisi miettimisensä joutunut päätökseen. Hän meni taas tupaan. Kaisu oli mennyt tuvasta pois, sillä toinen vieras oli heti Kokkolaisen mentyä sanonut: "Ei tämä se tytär ole, jota kumppanini omaksensa tahtoo, eikö täällä toista ole?" Vaan kuultuansa, että ei toista tytärtä ollutkaan, sanoi hän taas: "Muistaakseni kumppanini häntä nimitti Kuuselan Kukaksi".

"Se oli Lyyli!" huudahti Kaisu ja hiipi sitte pois tuvasta, mutta nyt tuli Kokkolainen sisälle. Ikään kuin takka putosi hänen sydämmestään, kun hän näki, että Kaisu oli poissa, ja hän sanoi:

"Suokaatte anteeksi, isäntä hyvä, että nyt tahdon puhua suuni puhtaaksi. Sen tytön, jota morsiamekseni hain, tapasin minä tuolla ulkona, mutta hän ei ollutkaan, niinkuin luulin, teidän tyttärenne".

"Kyllä me jo tiedämme kaikki", vastasi Kuusela, "enkä tiedä parempaa neuvoa antaa, kuin että toiste jo edeltäpäin hankitte itsellenne tarkempia tietoja siitä, jota morsiameksenne pyytää ai'otte".

Tämän lausuttuansa sanoi hän jää-hyväiset vierailensa, jotka eivät mitään niin toivoneet, kuin että heti pääsisivät pois Kuuselan tienoilta. Pian istuivat he re'essä. Kokkolainen huimasi piiskalla hevostansa, ja hyvää kyytiä läksivät he pois. Vähän aikaa vielä kuului ison kellon ääni, vaan aina etämmälle joutui se ja taukosi viimein vallan.

VII.

Surmasalmella.

Talvi oli ollut, kevät mennyt, kesä oli loppumaisillansa, sillä nyt oli Elokuun ensi päivä. Kraatari-tädin huoneessa istui Lyyli kangas-puitten laudalla, vaan sukkula lepäsi, sillä kutoja istui syvissä mietteissä, nojaten päätänsä kättänsä vastaan; vihdoin puhkesi hän puhumaan sanoen:

"Oi äitini! Tänä päivänä lupasi Mikki isällensä sanoa, että hän on päättänyt ottaa minun vaimoksensa, vaan kovin pelkään, ett'ei ukko siihen päätökseen suostu. Kumma ukko, että hän toki köyhyyteni tähden minua noin vihaa, mutta vaikka emme toisiamme saisikkaan, niin rakastan kuitenkin aina Mikkiä. Kyllä Mikki sanoi minulle, että emme tarvitse hänen isänsä tavaroita, koska meillä on voimia ja taidamme työtä tehdä. 'Isä saa yksin jäädä taloonsa, ja me saatamme itsekin kodon itsellemme valmistaa', näin sanoi Mikki".

"Mutta sen huoneen nurkkakivet eivät lujana seiso, eikä onni siinä kodossa asu, jossa ei ole isän siunausta. Paljon, lapseni, pidän minä Mikistä, ja rakasta sinä häntä vaikka elämäsi loppuun asti, sillä hän sen ansaitsee, vaan vaimoksi hänelle et saa mennä, jos ei Niemen ukko teille siunaustansa anna".

"Ei, äitini, sitä en teekkään. Ukon viha olisi aina kalvaavana matona, polttavana tulena minun rinnassani. Mutta nyt on kello jo kuusi, minun täytyy mennä Surmasalmelle, sillä Mikki käski minun tulla sinne kuulemaan häneltä, mitä ukko on vastannut."

"Mene, lapseni, ja muista, että jossa ei ole vanhempaen siunausta, siinä ei ole Jumalan siunausta."

Lyyli pyyhkieli silmiänsä vyö-liinallaan ja läksi surullisena Surmasalmelle päin.

Niemen vieras-tuvassa kulki Mikki edestakaisin laattialla, hänen otsansa oli tuskan hiessä, ja puoliääneensä sanoi hän: "Ei, tästä pitää loppu tuleman. Mikä oikeus on isälläni estää minua naimasta sitä, jota rakastan, ja olisinko minä mies, jos antaisin hänen itseäni estää. Hän sanoo, että hän koko elin-aikanansa on työtä tehnyt, nähdäksensä minua kerran rikkaampana ja mahtavampana kuin kenenkään muun. Kumma isä! erinlainen muista olet aina ollut ja niinpä on sinun rakkautesikin. Minä tiedän, että hän antaisi henkensäkin, jos sillä saisi minun onnelliseksi mielensä mukaan, mutta kun minun onneni ei nyt osaa olla sitä laatua, kuin hän on toivonut, niin on hän kova ja kylmä, kuin jää". Mikki katsoi kelloansa, se oli jo kuusi. "Lyyli minua jo odottaa", ajatteli Mikki ja nyt läksi hänkin Surmasalmelle.

Lyyli oli jo ennen siellä ja kun Mikki tuli, näki hän heti sulhonsa vakavasta muodosta, ett'ei hänellä iloisia uutisia ollut, ja lausui: "Minä näen ett'ei isäsi ole pyyntösi suostunut".

"Ei ole", vastasi Mikki synkästi, "mutta vähäpä tästä, meillä on terveet ja voimalliset kädet, me pidämme häät äitisi luona ja rupeamme lampuodiksi. Me lähdemme kauas täältä pohjois-Hämeeseen ja olemme siellä siksi, kuin isäni viha lauhtuu, ja —".

"Mutta sitä saatte odottaa", keskeytti heitä Niemen ukon ääni. Jos olisi salama kaatanut puun heidän jalkainsa eteen, olisivat vähemmän hämmästyneet, kuin nyt, jolloin ukko näin akka-arvaamatta ilmestyi heidän keskellensä. Lyyli tointui toki ensiksi tästä hämmästyksestä; hän riensi ukon luo ja hänen sini-silmänsä olivat kesä-taivasta suloisemmat, kun hän sanoi:

"Oi sulhoni isä! miksi minua vihaatte! Minä tahtoisin ja taitaisin teitä rakastaa niin, kuin lapsi isäänsä, vaan te vihaatte minua minun köyhyytteni tähden, ja kuitenkin on köyhyys, niinkuin rikkauskin, Jumalalta".

"En minä sinua vihaa, vaan poikaani et saa, muista se!" ärjäsi Niemi, mutta nyt oli Mikkikin taas tointunut ja sanoi:

"*Minun* pitää hänen olla niin totta, kuin tässä olen. Minä olen mies ja pidän sanani, minä olen luvannut hänen vaimokseni ottaa".

"Mikki! Kuinka uskallat sinä minun kuulteni noin puhua", huudahti Niemi, "oletko raivossa poika?"

"Minulla on luja ja vakava luonto", vastasi Mikki, "sen olen minä perinyt isältäni, ja semmoinen luonto onkin miehen kunnia".

Ääneti katseli Niemi soreaa poikaansa, ja hänen silmissänsä näkyi jotain kimeltävän. Hanki kimeltää, kun auringon säteet sitä sulattaa, mutta aurinko vetäytyy pilvien taakse, ja hanki jäätyy taas kovaksi, kylmäksi jääksi. Niin oli myös Niemen ukon. Hetkeksi vain oli hänen kova sydämensä pehmennyt, ja samassa oli hän taas kylmä, jäykkä, niinkuin ennenkin. Hän lausui nyt kovalla äänellä: "Pois saat mennä talostani, et äyriäkään perinnöksi saa etkä myös isällistä siunaustani, minulla ei enään poikaa ole".

"Jääkääte siis hyvästi!" vastasi Mikki kolkosti, mutta Lyyli, joka ääneti oli kuunnellut isän ja pojan keskustelua, lausui nyt:

"Ei, Mikki! minun tähteni ei sinun pidä isääsi jättämän. Sinua tahdon minä aina, aina rakastaa, vaan omaksesi en taida tulla, sillä meillä ei onnea saattaisi olla, isäsi viha sen tuhaksi polttaisi".

"Lyyli!" sanoi Mikki, "tahdotko sinäkin minua hylätä? eikö siinä ole kyllä, että isäni on minun hyljännyt".

"Minä en sinua hylkää, mutta omaksesi en tule ennenkuin isäsi meille siunauksensa antaa", vastasi Lyyli.

Mikki muuttui kalpeata kalpeammaksi, ja kamalalta kuului hänen äänensä, kun hän huudahti: "Hoho! Semmoisiako naiset ovatkin, ja minä, hupsu, joka sinua luulin paremmaksi. Kyllä ymmärrän — kun minäkin olen köyhä, niin en enään kelpaa — siinäkö sinun rakkautesi sitte olikin? — Isäni, minä tahdon teitä seurata, teillä löytyy toki rakkautta vaikka se on kummallinen".

"Mikki!" sanoi Lyyli, "älä tuomitse minua, sillä minä rakastan sinua, mutta äitinikään ei minua antaisi sinulle, koska se avioliitto, jota isän kirous seuraa, ei saata olla Jumalalta".

"Niin, hän ei antaisi, kun en enään ole talon isännäksi tuleva. Hyvästi vain, Lyyli, ei minulla enään morsianta ole". Näin sanoen aikoi Mikki isänsä seurassa lähteä kotia. Hän oli nyt vakuutettu siitä, että Lyyli oli enemmän rakastanut tavaroita, kuin sulhoansa, ja Lyylin arvo halpeni hänen mielestensä niin, että hän luuli saattavansa hänen unhottaa; mutta Lyyli raukka — hän seisoi toivotonna, tätä ei hän odottanut. Haikeasti huusi hän vielä Mikin perään:

"Oi Mikki! unohda minua, vaan älä luule minusta sitä, että tavarain tähden sinun morsiamesi olin".

Mikki ei häntä tahtonut kuulla, hän oli mielestensä kovin loukattu. Lyyli väänsi tuskissaan käsiänsä, hänen päätänsä poltti, hänen ruumiinsa vapisi, ja hän riensi kotiapäin, mutta jouduttuansa kapealle pölkky-sillalle, joka vei Surmasalmen ylitse, ei hän muistanut niin varovainen olla, kuin tarves olisi ollut, vaan hoipertui, ja samassa kuului loiskahdus salmesta; se ennätti vielä Mikin korville, ja nuolen nopeudella oli Mikki rannalla, mistä loiske kuului. Hän näki vielä veden päällä Lyylin palmikoista toisen, mutta samassa katosi se, vaan Mikki oli myös heti salmessa. Hän osasi sukeltaa veden alle, ja sen hän nytkin teki.

Niemen ukko, joka tuli Mikin perässä, peljästyivät kovasti nähdessään, miten poikansa katosi veden alle. Hän luuli Mikin itsensä hukuttaneen ja juosta hoiperoitti Kuuselaan päin hakemaan ihmisiä apuun, vaan tiellä kohtasi hän kraatari-tädin, joka, levotonni siitä että tyttärensä viipyi, oli aikonut lähteä häntä hakemaan.

Niemen ukko tarttui tädin käsi-varsiin kiinni, huutaen kovasti; "Tyttäresi on Surmasalmessa, ja minun poikani meni perästä. Kuule! minun Mikkini uppountui, johdu auttamaan!" Sitte meni hän taas kiiruusti Kuuselaan päin, jättäen kraatari-tädin, joka peljästyksestä oli uupumaisillansa, mutta äitin rakkaus piti hänen toki pystössä, ja hän riensi Surmasalmelle, vaan ennen, kuin hän sinne joutui, kuuli hän krapsahduksen metsässä; hän katsahti sinne päin ja näki tyttärensä makaavan nurmikolla lehevän leppä-puun suojassa ja Mikin, joka häntä siinä virvoitteli. Äiti riensi heidän luoksensa. Tämä hetki oli kova, vaan kovemman sanoman oli jo Niemen ukko hänelle antanut, kun sanoi heidän olevan salmen syvyydessä; nyt näki hän toki lapsensa vaan päältä, ja tämä lapsi hengitti vielä.

Lyyli makasi nurmella ikään kuin kuollut, vaan yht'äkkiä aivasti hän, ja vettä purskahti vielä suusta, sitte aukasi hän silmänsä ja sanoi, nähtyänsä Mikin, surullisella äänellä: "Sinun olisin, vaikka olisit kerjäläinen, mutta isäsi kirous ei anna minun omaksesi tulla", — samassa näki Lyyli äitinsä, ja silloin näkyi hän ikään kuin mieltivän, missä hän oli. Hän nousi istualle, mutta nyt kuului Niemen ukon ääni sekä muita ääniä, sillä ukko oli Kuuselasta saanut väkeä kokoon. Lyyli pyysi nyt tuskaantuneella äänellä:

"Oi auttakaatte minua kotia! Viekätte minua toista polkua, en tahdo nähdä noita".

Hän nousi ylös ja pääsi äitinsä sekä Mikin avulla kotia, vaan silloin olivat hänen voimansa loppuneet. Hän laskettiin vuoteelle, ja äiti meni hänelle ottamaan kuivia vaatteita sanoen Mikille; "Mene sinä Surmasalmelle sanomaa viemään, ett'eivät suotta rupea hukkuneita hakemaan, ja mene sitte sinäkin kuivia vaatteita ottamaan päällesi. Tule toki pian takaisin", lisäsi hän vielä, vähän levokkaalla äänellä, "sillä sinulta tahdon kuulla, miten kaikki tämä on tapahtunut, koska näen, että lapseni ei puhua jaksa".

Mikki riensi Surmasalmelle; siellä oli miehiä ja vaimoja hukkuneita hakemassa, vaan nähdessään Mikkiä kirkasivat he hämmästyksestä, kun eivät olleet varmat siitä, oliko hän aave vai ihminen, mutta Mikki sanoi: "Älkätte suotta salmessa mellastako, Lyyli on kotonansa hyvässä korjuussa, ja tässä olen minä, niinkuin näette".

Nyt kun näkisivät, että Mikki todellakin oli elävä ihminen, juoksivat kaikin hänen tykönsä, ja kyselmiä ikään kuin sateli jokaisen huulilta, mutta Mikki vastasi; "Lyyli putosi pölkky-sillalta". Muuta hän ei nyt asiasta puhua joutanut, koska hän oli niin märkä, että hänen täytyi rientää kotia vaatteita muuttamaan, ja kääntyen Niemen puoleen sanoi hän: "Isäni! menkäämme kotia, että minä kuivia vaatteita päälleni saan".

Niemi meni poikansa kanssa; hänen muotonsa oli synkkä eikä vartalonsa niin komealta näyttänyt kuin ennen, sillä ukko oli tämän päivän mielen-likutuksista aivan voimattomaksi tullut.

Ihmiset, jotka Surmasalmelle olivat apuun rientäneet, menivät nyt kukin taas kotiansa, vaan paljo oli heillä puhumista; he arvelivat sinne tänne eivätkä toki selvälle saaneet, mitä salmella tapahtunut oli. Että Mikki Lyylin kuolemasta oli pelastanut, sen he tiesivät, mutta miten Niemen ukko sinne oli tullut — siitä nyt kävi kummia huhuja, sillä ukko vihasi Lyyliä — kukatiesi oli hän nyhäissyt Lyylin alas sillalta — vai oliko Lyyli itse tahtonut surmata itseänsä? — Näin nyt tuumattiin, vaan asian oikeaa laitaa ei kukaan arvannut eikä tahtonut arvata.

Tietämättä mitään kaikista näistä huhuista makasi Lyyli vuoteellansa äitinsä huoneessa. Ruusut olivat poissa hänen poskiltansa, hän oli valkoinen kuin kuolemaan nukkunut, vaan hiljainen hengähdys ilmoitti toki, että ei kuolema vielä ollut häntä ennättänyt, hän vain makasi horroksissa, mutta vihdoin aukasi hän silmänsä ja katseli vähäisen huoneen ympäri, ikään kuin ulisi hän kaipaillut ketään, vaan kun ei kaivattua näkynt, nousi hän istualle vuoteellensa, lausuen:

"Rakas äitini! Jos Jumala tahtoo minun pois täältä maailmasta, niin tahdon minä halusta lähteä. Minä olen varma siitä, että hän minulle antaa sijan taivaassansa, sillä Kristuksen veri puhdistaa minun kaikista synneistäni. Rakas äitini! et usko, kuinka tyhjältä maailma tuntuu minusta, sillä Mikki halveksii minua". Sitte puhui hän vielä kaikki, mitä Surmasalmella oli tapahtunut, ja viimein sanoi hän: "Kun onnetoinna salmen yli-käytävälle jouduin, musteni maailma silmäini edessä, minä hoiperruin enkä sitte tietänyt mitään, ennenkuin siellä kedolla silmäni aukaisin ja näin teitä ja näin, että Mikki oli se, joka minun vaarasta oli pelastanut; mutta sen olisi Mikki tehnyt kenelle hyvänsä, jonka hän vaarassa olisi nähnyt — äitini! se minua raskaasti painaa, että Mikki luulee minun häntä tavarain tähden rakastaneen".

"Ei lapseni!" vastasi Kraatarin-täti, "ei Mikki saata niin luulla, hän on äkkinäinen, vaan kun hän joutuu

asiaa oikein tyyneellä mielin miettimään, on hän kyllä huomaava sinulle väärin tehneensä; siitä olen minä vakuutettu. Minä olen jo tähän ikääni jotain nähnyt ja tunnen nuorten mielet".

"Oi äiti! jospa minä hänen huuliltansa kuulisin ett'ei hän usko niin, kuin hän sanoo, silloin olisi minulla rauha".

Lyyli oli puhunut, vaan voimansa loppuivat; hän kaatui taas vuoteellensa, silmät vaipuivat kiini, hän oli kalpea, vaan toki kaunis, suloinen, kuin keväällä valkoinen vilu-kukka.

Näin makasi Lyyli hiljaa hengittäen, kun Mikki tuli sisälle. Mikki katseli Lyylin silmiä, joissa syvä murhe kuvautui. Hän katseli vähän aikaa, vaan sitte tämä vahva nuorukainen puhkesi katkeraan itkuun, ja ennenkuin kraatari-täti joutui häntä estämään, oli hän tarttunut Lyylin käteen, huutaen:

"Lyyli! herää toki, katso minä olen taas tykönäsi". Lyyli aukaisi silmänsä ja Mikki sanoi: "Anna anteeksi, Lyyli, että luulin väärin sinusta, Minä tunsin sinun ja saatin toki epäillä; minä tein kovin pahasti. Oi Lyylini, anna minulle anteeksi!"

Lyyli ojensi kätensä sulhollensa, ja autuaallinen hymy näkyi hänen huulillansa; silloin äiti lausui: "Jumalan rauha olkoon teidän välillänne!"

VIII.

Muutto.

Muutamia päiviä oli kulunut sitte, kuin onnettomuus Surmasalmella tapahtui, mutta Lyyli oli jo varsin terve. Kun hänen sydämensä sai rauhan, niin hänen ruumiinsa voimatkin pian takaisin palasivat.

Nyt on lauantai-ilta ja Lyyli lakaisee puhtaaksi vähäistä ruoho-pihaa pyhän tuloksi. Ruusut kukoistavat taas hohtavana hänen poskillansa, ja hän näyttää onnelliselta niinkuin ennenkin. Hän oli juuri ennättänyt pihan lakaista, kun näki sulhonsa tulevan. Lyyli laski pois luutansa ja meni iloisesti tervehtien Mikkiä vastaan; sitte istuivat he portahille, sillä ilta oli ihana, Aurinko laski kultaisen loisteensa Pohjanlahden tyyneelle pinnalle, ja ehtookellon äänen kajahdus kuului kaukaa. Meidän nuoret kuuntelivat, vaan kun kellojen ääni taukosi, sanoi Mikki vakavasti: "Lyyli, vielä minä kysyn: tahdotko omakseni tulla?"

"Minä en sitä vastaan ole", vastasi Lyyli, "jos äitini vain lupauksensa antaa, sillä sinunpa olenkin, koska sinä minun Jumalan avulla kuolemasta pelastit".

"Mennään äitisi luo", sanoi Mikki. "Minä vielä tänä iltana tahtoisin mennä kuulutusta ottamaan". He menivät sisälle, ja Mikki lausui: "Täti hyvä! Lyyli on luvannut omakseni tulla, jos ei teillä mitään tätä vastaan ole, mutta siinä väärin tekisitte, jos tätä vastaan olisitte, koska ette minussa tiedä mitään vikaa, joka Lyylin onnettomaksi saattaisi".

"En tiedäkään, se on tosi", vastasi täti, "enkä häntä kellekkään niin halusta antaisi, kuin sinulle, jollei isäsi olisi tätä naimista vastaan, vaan sittekin olen minä nyt toiselle päälle tullut, sillä sinäpä olit minun lapseni pelastaja, kun hän kuoleman hädässä oli, Sinä olit Jumalan kädessä se välikappale, joka tyttäreni elohon saatti. Olkoon hän siis sinun, ja minä annan teille siunaukseni monin-kertaisesti; ehkä äitin siunaukset saattaa johonkin määrään isän siunauksen palkita".

Kiitollisilla sydämillä syleilivät nuoret äitiänsä, ja Mikki lupasi vielä puhua isänsä kanssa. "Mutta", sanoi hän, "jos isäni tekee niin taikka näin, tahdon toki tänä iltana mennä pappilaan kuulutusta ottamaan".

Mikki ei nyt joutanut viipyä morsiamensa luona, vaan sanoi jää-hyväiset ja läksi kotia. Taajaan sykki Mikin sydän, kun hän astui isänsä huoneeseen, ja hänen äänensä värähti, kun hän lausui: "Isäni, kasvattajani! viimeisen kerran tulen luoksenne pyytämään, että siunauksenne antaisitte Lyylille ja minulle. Miettikääte ja punnitkaatte asiaa, älkääte kieltäkö, sillä tänä iltana otan minä kuulutuksen ja viimeisen kerran olen teidän suostumustanne pyytävä. Katkeraa on jättää koto, jossa joka kuusi kuiskailee lapsuuteni ajoista, joka lintu liverteleo lapsuuteni leikkilöistä; ja isäni! jokaiseen muistoon on aina yhdistetty kahden silmän suloinen katsanto — ne silmät ovat Lyylin, ja hänen tähtensä jätän minä kotoni, jos sinä, isä, niin vaadit, jos ei sinun sydämesi pehmene. Minä vien hänen kauas näiltä rannoilta tuonne pohjois-Hämeeseen, jossa hänen äitinsä serkkukin on".

Ukko ei mitään puhunut; hänellä näkyi olevan kova taistelu oman itsensä kanssa, vaan vihdoinkin sanoi hän toki:

"Mitä sanonut olen, sen olen sanonut, ei pidä kenenkään sanoman Niemen ukosta, että hän on kuin viiri, joka sinne tänne häälyy".

"Eikä myöskään hänen pojastansa, että hän on kunniatoin, huikentelevainen sanansa syöjä", vastasi Mikki vakavasti ja jatkoi vielä: "Joka väärin tekee, sen on aina paras sanaansa katua, vaan jos minä sanani katuisin, silloin vasta väärin tekisin". Sitte otti hän taskustansa kukkaron käteensä sanoen: "Tässä on rahat, jotka annoitte minulle kesän kalan-saaliista".

"Mitä sinun on ollut, pitää oleman sinun, minä en sinulta mitään ota, etkä sinä minulta mitään saa — sen olen minä sanonut".

Ukon ääni vapisi; sydämessään olisi hän toivonut, että niitä rahoja, joita hän Mikille oli antanut, olisi ollut toista vertaa enemmän, vaan nyt ei hän enään tahtonut niitä lisätä — sitä ei hänen yksipäisyytensä antanut myöden.

Mikki pisti kukkaronsa takaisin taskuunsa; sitte sanoi hän sorretulla äänellä jää-hyväisensä ja meni.

Niemen ukko kulki edes takaisin kamarinsa laattialla. Hänen omatuntonsa vaati häntä sanojansa peräyttämään, mutta hän koetti sitä tyydyttää, ajatellen itseksensä: "Ihmisetkin sanoisivat, että Niemen täytyi toki viimein myöntyä — vaan sitä en minä tee, en". Näin ajatteli Niemi, mutta Mikkiä ei omatunto vaivannut, eikä hän kovin suruksensa pannut, vaikka hänen täytyi kotonsa jättää; hänellä oli nyt muutamia satoja markkoja, hyvä taito ja työn-voima — siitpä oli tavaraa kyllä nuorelle alkavalle, ja tyytyväisenä läksi hän kuulutusta ottamaan.

Pyhänä, jolloin nuori paris-kunta kirkossa kuulutettiin, ja Mikin sekä Lyylin nimi mainittiin, silloin kirkko kohisi, sillä kaikilla oli jotain kuiskattavana toisillensa, koska ei kukaan tietänyt, että kuulutusta oli otettu. Että kirkko kohisi — se hyvää merkitsi, sillä se pariskunta rikastuu, jota kuuluttaissa kohina kirkossa nousee.

Pyhä-iltana tuli Lyylin tuttavista monta kraatari-tädin huoneesen Lyylille onnea toivottamaan. Muutamia vaati sinne heidän uteliaisuutensa, koska tahtoivat kuulla, oliko Niemi nyt viimeinkin suostumuksensa antanut. Näitten joukossa oli Niemen Sannakin, vaan hän ei muuta tietää saanut, kuin että Mikin ja Lyylin piti muuttaman pois, ja kuultuansa Mikin lampuodiksi menevän, sanoi hän Lyylille vähän ilvehtien: "Vai lampuodin emännäksi sinä nyt tuletkin, mutta liukas on lampuodin portin pieli".

"Jos se on liukas, niin kyllä minä sannoitan", vastasi Lyyli ja meni pois Sannan tyköä.

Sannan ei tehnyt mieli olla Kraatari-tädillä, kun oli saanut johonkin määrin uteliaisuutensa tyydytetyksi. Hän sanoi sentähden; "Ei, kyllä minun jo täytyy mennä kotia iltatoimiani tekemään". Sitte kääntyi hän Mikkiin kysyen: "koska sinä tulet kotia?"

Mikki ei tahtonut hänelle selvittää, ett'ei hän enään saattanut kotia tullakkaan, vaan vastasi lyhyesti: "En tiedä".

Sanna meni, ja vähitellen myös kaikki muut.

* * * * *

Kolme viikkoa oli kulunut siitä, kun Mikki ja Lyyli kuulutettiin. Kraatari-tädin huoneessa oli joka nurkka ja pieli puhdas ja siisti, laattialla oli riivittyjä katajan-hakoja ja kukkakiehkuroita huoneen seinillä, mutta kauniin kukka tässä huoneessa oli Lyyli. Tämä ihana tyttö oli nyt morsius-puvussa. Hänen vaatteensa olivat mustat, joka olikin mukavaa hänen päänsä vaatetuksen suhteen, sillä hänellä oli päässä kiillekullan kukista ja kierukoista tehty puolen kynnärän koruinen kruunu, leveä valkoinen pitsi oli laskostettu kaulan ympärille, pitsin päälle oli sinne tänne pantu punaisia kukkia, ja punainen silkkirihma oli sidottuna vyötäröille.

Kaaso eli se, joka morsianta vaatettaa, oli nyt valmiiksi pukenut Lyylin. Nuori pariskunta oli kirkossa vihittävä. Pohjanmaalla usein tapahtuu, että morsius-pari Jumalan palveluksen jälkeen kirkossa vihitaan. Vähäinen oli hääjoukko, joka kirkolle seurasi mahtavan Niemen poikaa ja hänen kaunista morsiantansa, mutta jos se oli vähäinen, niin sitä suurempi oli kansa, joka jäi kirkkoon katselemaan morsius-paria, sillä miesmuistiin ei ollut kukaan nähnyt näin kaunista pariskuntaa.

Vihkimisen jälkeen läksi vähäinen hää-joukko taas Lyylin kotia, jossa päivällinen oli heille valmistettuna. Näissä häissä ei tanssittu, sillä huone oli vähäinen, eikä muutoinkaan morsius-pari oikein iloita saattanut, sillä he olivat nyt viimeisen päivän kotiseuduillansa; Lyyli oli tänä päivänä hyvästi jättävä kaikki tuttavansa. Se toki Lyyliä lohdutti, että hänen äitinsä oli heidän kanssaan tuleva.

Kraatari-täti oli luvannut saattaa lapsiansa pohjois-Hämeessä asuvan serkkunsa tykö, sillä nuoret eivät hänen serkkuansa tunteneet. Heidän oli aikomus siellä asua siksi kuin Mikki pääsisi lampuodiksi.

Pohjanmaalla eivät talot yleensä ole suuret, siellä kukin itse hoitaa omaisuutensa, mutta Hämeessä usein talolliset lampuoteja pitävät, ja senpä vuoksi Mikkikin sinne pyrki.

Hää-päivä riensi loppuun, ja vieraat tulivat sanomaan jää-hyväisiänsä. Kaikki olivat he kovin liikutetut, kun menivät pois. Vieraitten mentyä istuivat Mikki ja Lyyli portahille, he tahtoivat vielä viimeisen kerran sieltä katsella ilta-auringon loistoa.

"Muistatko, Lyyli, vielä", sanoi Mikki, "kuinka lasna ollessamme täältä katselimme, miten aurinko levolle laski? Me olimme lapset, mutta jo silloinkin olimme onnelliset ainoastaan jolloin yhdessä saimme olla".

"Muistan", vastasi Lyyli, "ja mitä iloa minulla vain oli, sitä täytyi minun sinullekin ilmoittaa, muuten en saattanut tyytyväinen olla. Nyt olemme aina yhdessä, ja toivon, että saatamme onnellisiksi tulla, vaikka jätämmekin lapsuutemme kodit".

"Ja kerran, se toivo on minulla varma", lausui Mikki, "me vielä tänne takaisin palajamme".

Näin kuiskaেলivat nämät nuoret tämän viimeisen illan, vaan toisen päivän aamun koittaessa oli kaksi kuormaa valmiina pihalla. Kraatari-täti lukitsi huoneensa oven, ja tämä vähäinen perhe läksi kotiseuduiltansa kauas pois onneansa hakemaan.

Kappaleen matkaa maantiestä oli vähäinen vuoren kukkula; siinä istui vanha mies, vaan kun meidän matkustavaiset olivat ohitse menneet, nousi ukko istualta ja läksi syvästi huokaten Niemelle päin.

IX.

Vanhus.

Vuosia menee, toisia tulee, ja ne katoavat taas. Aika joutuu, vaan se ei kulu jälkiä jättämättä. "Vuosi vanhan vanhentaa, kaksi lapsen kasvattaa", sanoo sananlasku. Kuusi vuotta oli kulunut, sitte kuin Mikki nuoren vaimonsa kanssa läksi Kuuselan rannoilta, ja aina vielä oli Kraatari-tädin ovi lukussa, se oli jo varsin ruostunutkin. Huoneen katolla kasvoivat sammaleet, mutta pihlajat pihalla olivat lehevät ja kauniit, niinkuin ennenkin. Linnut visertelivät iloisesti, sillä nyt oli Kesäkuun alku-puoli.

Vieno tuuli tuuvitteli Pohjanlahden aaltoja, ja vähäinen vene näkyi lainehilla liikkuvan. Yksinäinen vanha mies istui veneessä, hän souteli hiljaa rantaan päin. Rannalle tultuaan veti hän veneensä maalle. Veneestä otti hän ongen ja vähäisen kappasen, jossa oli kaloja, ja istahti sitte nurmelle. Vanhus istui siinä vaiti, ikään kuin syviin mietteisin vaipununna. Hänen hiuksensa olivat varsin valkoiset, ja pitkä valkoinen parta tippui hänen rinnallensa. Ukko huokasi syvään, sanoen itseksensä:

"Mikä olen minä? Olenko tottakin sama mies kuin ennen, jolloin Niemellä isäntänä olin? En olekkaan. — Minä olen kuin karsittu kuusi, kuin kuorittu koivu, olen kuin lahonnut puu. Kuinka sanoi Kraatari-tädin tyttö sadussansa? — 'Silloin on sinunkin sydämmes kovan vamman saava, ja sinun korkea latvas kaatuu'. Niin se taatun", lausui ukko ja nousi istualta. Samassa kuului ratasten jyrinä, se läheni, ja jopa tulikin rattaat pihaan. Rattahilta hyppäsi vaimo, jonka Niemen ukko heti tunsikin Kraatari-tädiksi, vaan täti ei ukkoa tuntenut, sillä ukko oli vanhentunut tuntemattomaksi. Oikoinen selkä oli koukistunut, ruskeat hiukset olivat jo valkoisiksi tulleet.

Kraatari-täti koetti vääntää ovensa lukkua, vaan se oli ruostunut ja kankea eikä tahtonut aueta. Niemen ukko katseli järkähtämättä tättä siksi, että täti hänen huomasi. Sitte läheni hän sanoen: "Tunnetteko vielä minua".

Täti katseli ukkoa ja sanoi sitte: "En tunne".

"Niin", vastasi ukko, "Murheet tuopi mustan muodon, ei ole Niemen ukko enään sama kuin kuusi vuotta takaperin".

"Niemi!" huudahti täti, "no miten nyt jaksatte? Enpä olisi tuntenut teitä!"

"Hm, menee päivät, menee vuodetkin, vaikka eivät mene jälkiä jättämättä. Taloni paloi poroksi, enkä

minä enään jaksanut sitä rakentaa, sillä vanhuus tuli ja nurkka-mieheni oli poissa" — ukon ääni vapisi vähän — "minä myin taloni, ja rahani tallensin minä huoneessani, mutta eräänä iltana, kun kotia tulin, oli huoneeni ovi auki, ja rahat poissa, muuten oli kaikki paikoillansa. Minä saan toki kohtuullisen muonan talosta, ett'ei minulla hätää ole", Nämät viimeiset sanat sanoi ukko äänellä, jossa vielä vanha pöyhkeys ilmutui.

"Kylläpä teillä murheita kyllin onkin ollut", vastasi täti. "Pojallanne sitä vastaan on kaikin tavoin menestystä ollut. Hän pääsi ensin lampuodiksi vähäiseen taloon, joka oli serkkuni emo, vaan sitte sai hän vuokrata erään evestin virka-talon, jossa hän on hyvin toimeen tullut, Siellä ovat tahtoneet minuakin viipymään vuodesta vuoteen, mutta teki toki mieleni omaa pesäänikin vielä katsella, Kaksi kaunista lasta Mikillä on; nuorempi varsinkin on kaunis, sillä se on niin ympyriäiskasvoinen, kuin nisu-kakko. Niitä lapsia oikein ikäväni tulee, sillä aina he ympärilläni pyöri".

Näin puhuttuaan meni täti taas tupansa oven lukkua vääntämään, ja ovi aukeni. Hän käski nyt ukkoakin sisälle, mutta tämä ravisti päätään, sanoen, että hänen täytyi kotia lähteä, Ukko aikoi mennä, mutta Kraatari-täti huusi häntä vielä takaisin, kysyen:

"Mitäs Kuuselasta kuuluu? Onko siellä vielä kaikki entisellään?"

"Kaisu on naitu hyvään taloon, ja Kuusela on vanhentunut hänkin", vastasi Niemi ja läksi sitte pois.

Kraatari-täti kummeksi Niemen ukon muuttumista. Hän ajatteli itseksensä; "Maailma nuijii, vaan ukon sydäntä ei mikään nuija ole pehmittänyt ennenkuin vasta nyt, vanhuuden päivinä nyt vihdoinkin on nuija koskenut — mutta pelkään toki, että vieläkin vanhaa ylpeyttä ukossa asuu, koska ei hän tupaani tullut; hänellä oli kyllä aikaa — mihinkäpä hänen olisi kiirutta ollut? Lyylistä hän ei puhunut, eikä hän pojastansakkaan olisi kysynyt, jollen noin muuten olisi puhunut".

Näin tuumasi täti korjatessaan kapineitansa huoneesensa, mutta Niemen ukko kulki syviin mietteisin vaipununna metsä-polkua pitkin Niemelle päin.

Kotia tultuansa istahti ukko vuoteensa äärelle, syvä huokaus nousi hänen rinnastansa, ja hän lausui itseksensä: "Yksin olen aina, aina yksin, tämä on oma syy. Poikani olisi kyllä takaisin tullut, jos olisin tahtonut, mutta enkö silloin olisi alentanut itseäni, jos olisin käskenyt hänen takaisin, kun kerran olin ajanut hänen pois — se ei mihinkään olisi sopinut". Hänen oma-tuntonsa kuiskasi kyllä välistä: "Joka ylpeää luontoansa on seurannut ja väärin tehnyt, sen pitää myös, jos parannusta tehdä tahtoo, itseänsä nöyryyttämän". — Nämät tunteet tukehutti hän toki pian ja ajatteli: "Minä lähden poikani luo; varmaankaan ei hän minua tunne eikä isänä tietää saa, että entinen mahtava Niemen ukko, hänen ylpeä isänsä, on kerjäläisenä tullut häntä katsomaan. Aamu on ollut, päivä mennyt, ja jo iltakin joutuu, elämäni ilta, minä tahdon vielä nähdä poikaani, ennenkuin päiväni päätän". Näin ajatteli ukko ja meni väsyneenä levolle.

X.

Matkustaja.

Viikon päivät siitä, kuin Kraatari-täti tuli kotio, istui pohjois-Hämeessä maantien-ääressä vanha valkia-päinen ukko. Aurinko oli juuri laskenut, ja viileä tuulonen humisi hiljaa kahden puolen maantietä olevassa honka-metsässä. Ukko pyyhkäili hiallaan hikeä otsastansa ja nousi sitte istualta, sanoen itseksensä: "Ehkä taas jaksan eteenpäin kulkea, koska päivän helle ei enään polta, mutta minunpa jo vähitellen pitäisi tuleman sinne, missä poikani asuu", ja katsellen ympärillensä ajatteli hän: "Tääällä ei yhtään ihmis-asuntoa näy — ei mitään muuta, kuin nuot iki-vanhat hongat".

Hiljalleen kulki hän taas maantietä pitkin ja näki, vähän matkaa kuljettuansa, yksinäisen mökin. Ukko meni mökkiin, siellä istui mies. Hän katseli ukkoa sanoen: "Hyvää iltaa! istukaa".

Näytti siltä, kuin mies olisi ollut hyvin tottunut ottamaan vastaan tuntemattomia: Hän kyseli nyt vanhukselta, mistä hän oli, ja vastauksen saatuansa kysyi hän vielä muutamia kyselmiä ja näkyi sitte olevan hyvin tyytyväinen. Hän tiesi nyt kuka ukko oli, ja huomasi myös, ett'ei ukko häntä tuntenut. Tämä mies oli tietäjä ja oli kulkenut milloin missäkin. Näillä kulku-retkillänsä oli hän myös ennen ollut Niemen tienoilla. — Hän otti nyt ukon käteen kiini lausuen: "Oi, kuinka paljon ristejä ja viivoja kädessänne on! Kah! tässäpä näen, että teillä on likisiä sukulaisiakin tässä pitäjässä — hm, mutta mitä

tuommoisia juttelen, itse asianne parahiten tiedätte".

"Mitä, oletteko tietäjä?" kysyi ukko.

"Hm, vähän yhtä ja vähän toista tiedän enemmän, kuin muut. *Sillä* minä paraasta päästä elän, että tietojani muillekin annan", vastasi tietäjä.

"Niin, niin, kyllä ymmärrän", sanoi ukko ja otti kukkarostansa hopea-raham, jonka hän antoi luiskahtaa tietäjän kouraan. Sitte kurkotti hän kättänsä tietäjälle, joka heti oli valmis puhumaan:

"Pohjanmaalta tulette, niinkuin sanoittekin; rikas, mahtava olette ollut, köyhäksi olette tulleet, vaan köyhemmältä toki näytätte, kuin todellakin olette. Vähän matkaa täältä on teillä poika taikka tytär".

"Poika, mutta ei tytär!" keskeytti ukko.

"No, pojan vaimo ja lapsen lapset", lisäsi tietäjä.

"Missä on poikani? Mihinkä päin menisin, että hänen tapaisin?" kysyi ukko.

"Kulje ensin metsän läpi, mene sitte maan-tien poikki, jouda vielä lahden halki, niin näet rannalla talon. Siellä on lapset kuin ruusu-kukat, emäntä, jonka vertaista ei löydy näillä paikoilla, ja isäntä toimellinen, jalo, hyvä, oivallinen".

"Kiitoksia neuvostanne! huomenna lähden, kun vain ensin saisin täällä yöni levätä; minä olen hyvin väsynyt".

"Kyllä, varsin halusta", vastasi tietäjä.

Ukko lepäsi yönsä ja läksi aamulla taas matkalle, hän kulki eteenpäin ja näki, ennätettyänsä metsän läpi, kylän vähäisen lahden rannalla, ja lahden toisella rannalla näkyi kartano, jonka ukko arveli siksi, jota tietäjä oli tarkoittanut.

Ukko meni nyt maantien poikki ja kulki kapeata polkua pitkin kylään. Siellä väkeä liikkui edes takaisin, sillä nyt oli pyhä-päivä. Hän näki muutamia nuoria menevän rannalle, josta aikoivat lähteä järvelle. Ukko riensi sinne ja pyysi, että häntä ottaisivat veneesen ja saattaisivat hänen toiselle puolen lahtea. Nuoret ottivat vanhuksen veneesensä, koska heidän muutoinkin oli aikomus lähteä lahden toiselle puolen.

Päivä oli jo yli puolen, kun vene rannalle ehti; nuoret menivät tietä pitkin, joka vei rannalle olevan kartanon ohitse eräasen kylään, mutta ukko meni polkua myöden kartanoa kohti. Hän meni muutamia askeleita; mutta polvensa värähtivät kummasti, kun hän ajatteli, että ehkä muutaman hetken päästä hän jo näkisi poikansa. Ukko ei mennyt edemmäksi, vaan istui tien vieressä olevalle kivelle. Hän katseli ympärillensä — seutu oli varsin ihana; tuolla tuo kaunis järvi saarinensa, täällä vihavat pellot, joidenka äyräitä kukka-nurmet kaunistivat, ja talon ympärillä iki-vanhat koivut, jotka lehevinä seisoivat.

Ukko istui ihmetellen seudun ihanuutta, ja samassa kuuli hän kauniin, suloisen äänen laulavan:

Tuoll' Pohjanlahden rannalla
On sileällä nurmella
Mun kotoni. Vaikk' matala,
Se omi mulle kultala.

Siell' omi laakso lauhkea
Ja lehto kaunis, tuuheaa.
Mä siellä istuin, laulelin
Ja ystävääni muistelin.

Mun lauluni, kun kajahti,
Toi ystäväni luokseni;
Mä hänen omakseni sain
Ja jouduin kauas kodostain.

Vaan vaikka koti-tienoilta
Mä jouduin kauas armailta,
Niin sinne toki mieleni
Ja aatteeni lentävi.

Ja jospa sinne joutuisin
Mä kerran vielä takaisin,
Niin laulaisin mä ilolla;

Oi kallis, kaunis Pohjala!

Ukko oli kuunnellut, kummasti sykki hänen sydämensä, ja nousten istualta sanoi hän itseksensä: "Lyylin ääni. — Sydän, miksi pehmenet? Hän on ryöstänyt sinulta elämäsi ilon, vanhuutesi turvan". — Ukko läheni nyt taloa — ja mikä näkö — siellä istui ruoho-pihalla lehevien puitten varjossa ihana Lyyli kahden kauniin lapsensa kanssa. Lapset poimivat voi-kukkia, joista äiti sitoi kiehkuroita.

Ukko tuli lähemmäksi, kumarsi ja pyysi ruo'an apua. Lyyli nousi heti ja aikoi mennä tuomaan, mutta ukko sanoi vielä:

"Saisinko, emäntä hyvä, täällä vähäisen levähtää? Olen kovin väsynyt".

"Kyllä", vastasi Lyyli, ja käski sitte ukkoa sisälle. Toinen lapsista rupesi huutamaan: "äiti, äiti! älä jätä!"

"Älä huuda, Maiju", sanoi Lyyli, "vaan tule sisälle — ja Mikki tule sinäkin".

Ukko katseli poikaa, hän oli varsin isänsä kuva. "Tuommainen oli minunkin Mikkini piennä", ajatteli ukko. Sisälle tultuansa käski hän poikaa luoksensa, kysyi hänen nimensä ja koetti kaikin tavoin häntä miellyttää.

Poika oli iloinen ja vilkas eikä yhtään ujoksunut, vaan hyppäsi ukon syliin, kysyen: "Mistä sinä olet?"

"Pohjanmaalta", vastasi ukko.

"Vai Pohjanmaalta! Sieltä on iso-isänikin; oletko häntä nähnyt?"

"En tiedä. Kuka on iso-isäsi?"

"Etkö häntä tunne — Niemen ukkoa?"

"En tunne".

Heidän näin puhuessaan tuli Mikki, joka oli ollut vainioitansa katselemassa, sisälle. Hän tarkasteli ukkoa ja kysyi sitte, mistä hän oli, vaan pikku Mikki vastasi vanhuksen puolesta: "Vieras on Pohjanmaalta, mutta ei hän tunne iso-isää".

"Niin, poikani, Pohjanmaa on lavea, ei kaikki Pohjalaiset iässään toisiansa näe", vastasi Mikki.

"Voi jospa olisit tuntenut iso-isääni", sanoi taas pikku Mikki, "hän on pitkä, kaunis vanha ukko ja rakastaa isää ja meitä".

"Oletko sinä nähnyt iso-isääsi, koska tiedät, että hän sinua rakastaa", sanoi vanhus pikku Mikille.

"En ole", vastasi poika, "mutta äiti on niin sanonut; ja äiti sanoo, että pitää joka ilta ja aamu siunata iso-isää, että Jumala häntä muistaisi — mutta mikä sinun on, ukko? — silmäs ovat vettä täynnä".

"Ilta tulee, silmiäni sumuttaa". Ukon ääni värähti, kun hän sanansa sanoi.

Poika puhui vielä: "Isä ja äitikin iso-isää aina siunaavat; äiti sanoo: Hyvä Jumala! Siunaa häntä ja pehmitä hänen sydämensä".

"Lapseni! sinä vaivaat vanhusta", sanoi Lyyli, "tule nyt pois".

"Antakaatte hänen olla vain", vastasi ukko, "minä rakastan lapsia. Sitte on jo aikoja kulunut, kuin olen niitä sylissäni pitänyt". Pari kyyneltä vieräsi hiljaa ukon poskille, ja poika huudahti taas:

"Miksi ukko itkee?"

Vanhus lausui: "Hm, rästäät tippuu, kevät tulee, ukko tulee uudestaan lapseksi".

Mikki oli järkähtämättä katsellut ukkoa, ja nyt käski hän poikaansa luoksensa sanoen: "Lapseni! pyydä vierasta siunaamaan isääsi ja äitiäsi". Kun lapsi viattomasti ukolle sanoi, mitä isä oli käskenyt, niin Mikki lausui:

"Isä, rakas isä! minä pyydän: anna lapseni rukous sydämmesi voittaa!"

Vanha ukko ojensi heille kättänsä, sanoen: "Jumala teitä kaikkia siunatkoon! Siunattu sinä äiti, joka opetit lapseni lapsia minua siunaamaan, ja sinä pikku Mikki, joka opetit minua tuntemaan kelpo äitiäsi".

Onni oli nyt ylinnä tässä kodossa, ja Mikki jutteli ukolle, miten hänen oli asiat hyvin menestyneet, ukko puhui myös, mitä koetuksia hän oli kärsiä saanut, mutta kaikki nämät tapaukset olemme jo

kuulleet silloin, kuin ukko Kraatari-tädin kanssa haasteli.

"Nyt varmaankin aina olette meillä", sanoi Lyyli. "Oi Mikki! nyt olemme niin onnelliset, kuin vain maailmassa olla saattaa".

"Tiedän minä", lausui Mikki, "koska vielä onnellisemmat olemme — silloin kuin kaikin Mittumaari-iltaa vietämme Pohjanlahden rannalla".

Mikki kertoi nyt ukolle, miten heidän oli ollut aikomus lähteä Mittumaariksi Kraatari-tädille, jonka vuoksi täti jo ennen oli lähtenytkin kotia, laittaaksensa yhtä ja toista lapsiensa ja lastensa lapsien tuloksi.

Mittumaari tuli, ja Kraatari-tädin huone oli taas Juhannus-aattona koristettu niinkuin tavallisesti ennenkin Lyylin kotona ollessa. Pihalla istuivat kukoistavien pihlajien suojassa Täti ja Niemen ukko sekä Mikki ja Lyyli lastensa kanssa. Onnellisina istuivat he tässä vielä myöhään illalla, muistellen entisiä muistoja, nuoruuden armahia aikoja ja katsellen Pohjanlahden välkkyviä aaltoja siksi, kuin aurinko levolle laski.

* * * * *

Muutamia vuosia vielä oli Mikki vuokratessa kartanossaan, vaan Pohjanlahden rannoille oli hänen halunsa, jonka vuoksi hän koti-tienoillansa osti itsellensä talon, jossa hän perheineensä sitte eli onnellisna.

Niemen ukko muutti poikansa taloon ja eli vielä kauan hänen tykönänsä. Rauhallisna, niinkuin tyyne kesä-ilta, kuluivat ukon vanhuuden päivät hänen lastensa luona, ja heistä oppi hän myös tuntemaan, että: Jumalan pelko, rakkaus ja työ onnen tuo, vaan ei peritty rikkaus.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUUSELAN KUKKA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things

you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to

the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new

computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.